

Nr 5 december 2010

35 kr

AmnestyPress

**Jelena Urlajeva
- prisbelönad
MR-aktivist**

**Sudan -
hopp och
oro inför
9 januari**

Nobelpristagaren som inte kommer till Oslo:

Möt Liu Xiaobo

I korthet:

Dödsdömd får ny rättegång

Ali Hussain Sibat, som har dömts till döden för häxeri och svartkonst, får en ny rättegång. Det beslöt Saudi Arabiens högsta domstol i november. Ali Hussain Sibat är libanesisk medborgare och är programledare för ett spä- och siarprogram på satellitkanalen Shehe-razade. Vid ett besök i Saudiarabien i maj 2008 greps han av den religiösa polisen Mutawa'een och dömdes efter en hemlig rättegång i Medina den 9 november 2009 till döden. Högsta domstolen vägrade dock att fastställa dödsdomen då de inte fann några bevis för att Ali Hussain Sibats verksamhet skadat någon. Amnesty betraktar honom som samvetsfånge.

Vräkningar stoppas

Den 28 september utlyste Amnesty en blyxtaktion med uppmaningar att protestera mot hotande tvångsvräkningar i Hatcliffe Extension i Zimbabwes huvudstad Harare. Tusentals personer var berörda, de flesta personer som drabbades av Operation Murambatsvina 2005, då cirka 700 000 personer tvångsvräktes. Efter Amnestys protester meddelade regeringen i Zimbabwe att det inte finns några planer att vråka någon i Hatcliffe Extension utan att erbjuda alternativ bostad.

Samvetsfångar fria

Emin Milli och Adnan Hajizade, som i en uppmärksam rättegång i november 2009 dömdes till två och ett halvt års fängelse, har frigivits villkorligt. De bägge männen är kända för att ha använt YouTube, Facebook och andra kanaler för att kritiskt granska situationen i Azerbajdzjan. Adnan Hajizades satiriska video över importen av åsnor från Tyskland fick stor spridning via YouTube. Den anses ha retat regeringen och vid ett restaurangbesök i Baku den 8 juli 2009 överfölls de bägge av två okända män. Följden av överfallet blev att Emin Milli och Adnan Hajizade dömdes för hulangism i en tivelaktig rättegång.

– Jag är inte kriminell och jag uppförde mig väl i fängelset, så frigivningen är rättfärdig, säger Adnan Hajizade. Men jag vill bli fullständigt frikänd för jag är ingen huligan.

Aung San Suu Kyi fri

Den 13 november frigavs Aung San Suu Kyi ur sin husarrest. Amnesty välkomnade att Nobel-fredspristagaren nu är fri men påminde om att frigivningen inte bör ses som någon eftergift från myndigheternas sida.

– Det är hög tid att regeringen upphör med de rättsvidriga politiska fängslandena i landet. Samtidigt måste världssamfundet – däribland Kina, Indien, ASEAN och FN – gå samman och hindra Myanmar (Burma) från att missbruka sitt rättssystem för att straffa fredlig opposition, sade Salil Shetty, Amnesty Internationals generalsekreterare.

Det uppskattas att det finns över 2 200 politiska fångar i Burma. Många av dem är samvetsfångar. ICRC, Internationella Rödakorskommittén, har sedan 2005 nekats tillträde till fängelser i Burma.

Tin Oo, Aung San Suu Kyi och U Kyi Maung från NLD, 1996.

Aung San Suu Kyi har de senaste 20 åren tillbringat 15 år i fängelse eller i husarrest.

1990 vann hennes parti NLD valet men militären vägrade att

lämna ifrån sig makten. Den 7 november i år hölls val som inte ansågs vara fritt eller rättvist. Militärens parti USDP vann en storseger. ■

Vedanta fick nobben

Protesterna mot Vedantas planer på expansion gav resultat

Ett dotterbolag till det brittiska företaget Vedanta får inte bygga ut sitt aluminiumraffinaderi i Lanjigarh i den indiska delstaten Orissa. Det beslöt den indiska regeringen i oktober.

Amnesty välkomnade beslutet. – Det är oerhört betydelsefullt för lokalsamhället, som till stor del består av urfolk, vilka har kämpat mot expansionen, sade Madhu Malhotra, biträdande chef för Amnestys avdelning för Asien och Stillahavsområdet.

I augusti fick ett annat av Vedantas dotterbolag nej på en begäran att bryta bauxit i Niyamgiri Hills. ■

Egyptisk bloggare frigiven

Efter att ha avtjänat ett fängelsstraff på fyra år frigavs den egyptiske bloggaren Karim Amer (se Amnesty Press nummer 5/2007) den 15 november. Han greps den 7 november 2006 och dömdes senare till fyra års fängelse för att på sin blogg ha kritiserat islam och Egyptens president Hosni Mubarak. Amnesty välkomnade frigivningen men uttryckte oro över uppgifterna att han ska ha

misshandlats kort före frigivningen. Tre svenska amnestygrupper har arbetat för Karim Amer.

– Karim Amer var samvetsfånge som fängslats enbart för att han använde sin yttrandefrihet, sade Malcolm Smart, chef för Amnestys avdelning för Mellanöstern och Nordafrika.

Han uppmanade också regeringen i Egypten att frigge alla andra samvetsfångar i landet. ■

En framtida plats för Bush?

När Amnesty International den 10 november krävde att en förundersökning skulle inledas mot USA:s före president George W Bush och andra företrädare för Bushadministrationen väckte det ingen större uppmärksamhet. Världen har dessvärre blivit luttrad av det systematiska åsidosättandet av konventioner, åtaganden och inhemska lagar som USA ägnade sig åt under kriget mot terrorismen. Amnestys krav kom sedan Bush hade publicerat sina memoarer och uppvisat en självkänedom i klass med en bisonoxe, som den prisbelönade kolumnisten Matthew Norman formulerade det i brittiska The Independent.

George W Bush fortsätter att försvara användandet av skendränkning med att det inte är tortyr och att det är lagligt att använda denna metod.

– Enligt internationell rätt så ska var och en som är inblandad i tortyr ställas inför rätta och det finns inget undantag för expressident George W Bush, sade Claudio Cordone från Amnesty.

Även brittiska tidningen The Sun har sina seriösa sidor och den 12 november berättade den erfarna journalisten Oliver Harvey om hur han frivilligt testade skendränkning. Han klarade tolv sekunder.

– Detta är ingen »förhörsteknik« utan helt enkelt tortyr som inte hör hemma i ett civiliserat samhälle. För att få ett slut på det hade jag varit beredd att säga vad som helst till förhörledaren, konstaterade Oliver Harvey.

Den argentinske juristen Juan Ernesto Méndez har själv upplevt tortyren i militärstyrets Argentina på 1970-talet, då han också adopterades av Amnesty som samvetsfånge. I höst har han utsetts till FN:s specielle rapportör om tortyr. Han beskrev i en intervju med Reuters den 16 november Bushs uppgifter i memoarerna som »mycket lömska« och krävde att USA genomför en fullständig undersökning av tortyren under Bushadministrationen.

– Det är viktigt att gå till botten med det som hände och granska vem som gav order och om det behövs ska åtal väckas, konstaterade Juan Ernesto Méndez.

Han lovade också i denna första intervju att försöka besöka USA:s fångläger på Guantánamo för att personligen intervju fångar. Kanske närmar sig den dag då Bush får byta bokintervjuerna mot att inför rätten svara på frågor om ordergivningen under ett svart kapitel i USA:s historia.

Ulf B Andersson

4. Sudan håller andan

Den 9 januari ska invånarna i södra Sudan rösta om självständighet. Amnesty Press var på plats när registreringen inför folkomröstningen inleddes. Oron är stor för vad som ska hända efter omröstningen.

10. En nobelpristagare bakom galler

När Nobels fredspris delas ut i Oslo den 10 december kommer Liu Xiaobos plats att vara tom då han är dömd till elva års fängelse. I en intervju gjord sommaren 2008 berättar han om frihetens gränser i Kina.

18. Södra Kirgizistan efter våldet

I Osj i södra Kirgizistan byggs nya hus inför vintern. I juni drabbades staden av våldsamma sammanstötningar mellan uzbekier och kirgizer. Myndigheterna anklagas för delaktighet i pogromerna.

22. Möt Aminatou Haidar

För ett år sedan satt hon på Lanzarotes flygplats och hungerstrejkade i 32 dagar. Till sist fick hon återvända hem till Västsahara. Amnesty Press mötte »Saharas Gandhi« när hon besökte Paris.

24. Fritt val i Tanzania?

I oktober hölls val i Tanzania. Sittande presidenten vann som väntat efter en valrörelse som gick lugnt till. Korruptionen är utbredd och väljarnas stöd köps av partierna.

26. Kvinnan som Karimov fruktar

Jelena Urlajeva var stolt när hon den 15 november mottog årets Per Anger-pris. Hon är en av Uzbekistans främsta människorättsförsvarare och utmanar landets president Islam Karimov.

33. Domaren som började skriva romaner

Unity Dow är en av Botswanas främsta jurister och har suttit i landets högsta domstol. Nu skriver hon romaner som har nått stor framgång.

Nyheter 14 Debatt 34 Läst&Sett 30 Fatta Pennan 38

Amnesty Press utges av Amnesty International, svenska sektionen. Tidningen är ett självständigt forum för information och debatt kring Amnestys verksamhetsområde. Artiklar i Amnesty Press representerar inte nödvändigtvis Amnestys åsikter. Detta gäller även annonsmaterial, till exempel bilagor. Redaktionen ansvarar ej för insänt, icke beställt material. Eftertryck endast efter överenskommelse. Utkommer med fem nummer 2010.

Redaktion: Ulf B Andersson, redaktör, ansvarig utgivare Malin Engman, form och redigering Solveig Hauser, redaktör Läst & Sett Praktikant: Emilie Holmstrand och Eva Wikdahl

Adress: Box 4719, 116 92 Stockholm. Besöksadress: Alsnögatan 11 Telefon: 08-729 02 00, fax: 08-729 02 01 E-post: Amnesty Press: ap@amnesty.se

Amnesty Press hemsida: www.amnesty.se Lösnummerpris: 35 kr. Prenumeration: 160 kr. Svenska sektionen: postgiro 900072-0, bankgiro 900-0720 Tryckeri: V-TAB AB, Södertälje, 2010 Pressläggning: 29 november 2010 Manusstopp Nr 1/2011: 24 januari 2011 Hos läsarna: 25 februari 2011 Omslagsbild 5/10: Nobelpristagaren Liu Xiaobo sommaren 2008. Foto: Getty Images

Text: Anna Roxvall
Bild: Johan Persson

Hettan bryts för en kort stund när vinden rör upp gruset och 75-årige Serafino Wani Swakas hand darrar när han tar emot det blå röstkortet. På skolgården intill slår en pojke tolv slag på en rostig navkapsel med en pinne. För barnen har det blivit dags för lunch. För Serafino har över 50 års kamp och längtan börjat närma sig slutet.

– Det är känslösamt, det är en stor dag, säger han och harklar sig.

Det ser kanske inte så dramatiskt ut för en utomstående betraktare – lite rödvit tejp, gula västar och en sömnig kö. Men här i Rajef, en bit utanför Juba, och på över 2 000 andra platser i landet upprättas röstlängderna inför folkomröstningen i januari. Då ska människorna från södra Sudan få välja om de vill förbli ett land eller bryta sig loss från norr och bygga en egen stat. Löftet om en sådan omröstning gjorde slut på Afrikas längsta inbördeskrig 2005 och alla opinionsundersökningar pekar i samma riktning: majoriteten kommer att rösta för självständighet.

Under sin livstid har Serafino Wani Swaka hunnit slåss både mot britterna och mot regeringen i Khartoum, han har hunnit sitta i fängelse, se en kolonialmakt falla, fredsavtal brytas, familjemedlemmar dödas.

– Jag har levt den här konflikten. Nu är det dags för total självständighet, den är redan försenad. Jag kommer inte hinna njuta så mycket av det, men barnen förtjänar ett liv i frihet, säger han. ➤

Här gror fröet till en ny nation

Martha Akoi Makoi har bott utanför Rumbek i hela sitt liv. Hon hoppas att folkomröstningen ska leda till en fredlig delning av landet: »Vi orkar inte mer krig«.

Serafino Wani Swaka slogs för ett självständigt södra Sudan redan 1956, som soldat i Anya-Nya-gerillan. Nu har han just registrerat sig inför folkomröstningen 9 januari.

➤ Många mil norr om Rajef, utanför staden Rumbek, vattnar Martha Akoi Makoi sitt grönsaksland. Hon vet inte hur gammal hon är, men hon har fött tio barn, varav åtta har hunnit flyga ur boet.

I augusti fick hon plötsligt sju nya munnar att mäta. Då flyttade sonens familj hem från Port Sudan, där de bott och jobbat i många år.

– Nu när det blir folkomröstning vill jag ha dem här. Blir det nya strider kan militären slåss där uppe vid gränsen, så stannar vi här tillsammans, säger hon.

För trots att de flesta sydsudanesiser hoppas på en fredlig omröstning, är osäkerheten stor kring reaktionerna från regeringen i Khartoum. President Omar al-Bashir har hotat med nytt krig om omröstningen sker utan att parterna har kommit överens om gränsdragningen mellan nord och syd och alla sådana samtal har hittills havererat. Den halvautonoma regeringen i söder har samtidigt gjort klart att man inte kommer att acceptera något annat än att valet hålls på utsatt datum. Rädslan för att hamna på fel sida vid en delning eller nya stridigheter, har gjort att många sydsudanesiser som bor och jobbar i norr har börjat flytta tillbaka. I motsatt riktning går karavanerna med köpmän från norr.

Hemma hos Martha Akoi Makoi sover numera tre av barnbarnen på en presenning på marken, medan resten av sonens familj tränger ihop sig i ett lerhus. Regeringen i Khartoum har förbjudit sydsudanesiser som emigrerar att sälja sina hem och beskattar alla flyttlass i den riktningen, så familjen fick inte med sig några ägodelar.

– Här i söder har människor ingen-ting, i Port Sudan bodde vi i ett riktigt hus, med el, vatten och... nej, jag vill inte tänka på det. Snälla, vi pratar inte mer om huset, säger Roda Richard, Marthas svägerska, och skakar på huvudet.

För Roda är det just de stora skillnaderna mellan norr och söder som är den viktigaste anledningen att rösta för självständighet.

– Regeringen i norr tänker bara på sig själv. De har tagit så många saker härifrån för att utveckla sin del av landet – vatten, olja... Efter folkomröstningen, när vi tar hand om våra egna naturresurser, kommer vi också att kunna få allt det där, säger hon.

Konflikten mellan norra och södra Sudan beskrivs ofta i etniska eller religiösa termer, och visst är dagens Sudan en kolonial skapelse, med två geografiskt, etniskt och trosrättsligt homogena områden som tvingats samman till ett. Men när Roda Richard och andra

»Nu är det är dags för total självständighet.«

Södra Sudans president Salva Kiir registrerar sig inför folkomröstningen.

sydsudanesiser pratar om olja och utveckling, eller om att vara »främling i sitt eget land«, handlar det mer om en kamp mellan centrum och periferi. Makt och resurser har ända sedan britternas tid koncentrerats till Khartoum, och eliten runt huvudstaden har aldrig brytt sig om att fördela välståndet.

Konflikten mellan gerillan i söder och regeringen i norr intensifierades ytterligare i slutet av 1990-talet när man började utvinna olja i de omstridda gränsområdena. Lokalbefolkningen tvångsflyttades för att ge plats åt utländska oljebolag och kunde på avstånd se hur det svarta guldet pumpades upp ur deras jord och försvann till raffinaderier i norr. Oljeinkomsterna använde regeringen till

inköp av vapen för att bekämpa rebelerna i söder.

I dag är södra Sudan ett av de fattigaste områdena i världen. Här råder brist på allt: sjukvård, mat, el och rinnande vatten. Förutom ett par biståndsfinansierade kilometer asfalt i huvudstaden Juba är vägarna bara körbara med fyrhjulsdriven jeep. Medellivslängden är fjorton år lägre än i landet som helhet, bara hälften av befolkningen har gått en femårig grundskola och nio kvinnor av tio är analfabeter.

En sådan situation sätter pedagogiken på prov när det snart är dags för val. På ett torg i staden Yambio, nära gränsen mot Kongo, håller en kvinna i mikrofonen och berättar med viga rörelser för publiken hur det går till att registrera sig:

– Du måste veta hur gammal du är, det är mycket viktigt. Och du måste

»Många sydsudanesiser som bor och jobbar i norr har börjat flytta tillbaka.«

veta dina namn – alla fyra! Jag vet att många aldrig har fått lära sig skriva, eftersom ni har levt i bushen och slagits för frihet, men be då någon annan stava era namn på ett papper och ta med det till registreringen!

Trots en massiv informationskampanj har en hel del fortfarande svårt att ta in vad det är som händer, och många kommer att missa valet. Några eftersom de lever i flyktingläger, andra för att de måste följa sina kor till platser där det finns vatten och bete, ännu fler eftersom de bor i byar dit det inte går några vägar, saknar tillgång till medier och varken kan läsa eller skriva.

I registreringsköen i Rejaf har nitton-åriga Laurence Pitia just doppat fingret i bläck, och ställer sig intill en affisch som informerar om valet den 9 januari.

– Den 13 april ska jag gå och rösta

för självständighet, säger han och visar på siffrorna 1304070, det som i själva verket är kortnumret, i röstkortets överkant.

Tolken undslipper sig en djup suck. En bit bort har Serafino Wani Swaka tagit sin käpp och ska snart åka hem. Han ser ut över grusvägen som leder fram till registreringsköen, kvinnorna som släpar gula dunkar med vatten, och den fallfärdiga skolan. Han konstaterar att livet i södra Sudan har blivit lite bättre.

– Men det har inte alls gått så fort som jag hoppades, säger han, och blir tyst en stund:

– Det är en kamp, det här. Jag hoppas verkligen att folkomröstningen blir fredlig, att Khartoum accepterar resultatet. Blir det inte så kommer vi att gå i krig igen. Det är bara så. Självständigheten är ett måste. ■

Fakta/Sudan

Sudan är Afrikas största land. Förenklad brukar man säga att den norra delen är arabisk och muslimsk, medan den södra är afrikansk och kristen/animistisk. Det är dock mycket förenklad eftersom det finns många olika etniska grupper både i norr och söder.

Redan under kolonialtiden fördes en medveten politik som syftade till att hålla södern segregerad och underutvecklad. Vid självständigheten 1956 bildade arabstammar runt Khartoum en ny elit och många i södern upplevde det som att en härskare byttes mot en annan. Kristna skolor stängdes, barnen fick arabiska namn och det blev obligatoriskt att lära sig koranen.

Det första inbördeskriget inleddes redan före självständigheten 1956, eftersom södern krävde självstyre och varade till 1972. 1983 återupptogs kriget då gerillan SPLM/A, Sudan People's Liberation Movement/Army, drog igång ett uppror bland annat mot ett kanalygge och införandet av sharialagar.

Fredsavtalet skrevs under 2005, en koalitionsregering bildades, folkomröstning utlovades och södern fick viss autonomi. Många av landets viktigaste oljekällor ligger precis mellan norr och söder, och enligt fredsavtalet ska en överenskommelse framförhandlas om gränsdragningen före omröstningen. Dessa samtal har dock brutit ihop.

Köer när valregistreringen inleddes 15 november (ovan) i ett land där Afrikas längsta inbördeskrig pågick 1983-2005. Den 9 januari avgörs om en ny stat föds i södra Sudan.

Gabriel Galuak är reporter på Sudan Radio Service, den första oberoende radiokanalen i södra Sudan.

»Det går att skriva om allt, bara du har fakta.«

Simon Waakhe (till höger) jobbar för Juba Post, den första oberoende tidningen i södra Sudan. Utanför huvudstaden Juba är det många maktbärande som journalister som ett hot.

»Skön musik och bra reportage«

I södra Sudan finns nu ett visst hopp om ökad frihet bland journalister. Korrupktion är dock ett känsligt ämne.

Text: Anna Roxvall Bild: Johan Persson

Simon Waakhe, reporter på sydsudanesiska tidningen Juba Post, är sen. Han skulle ha varit på väg ut på jobb för en halvtimme sedan, men i stället har han börjat dagen med ett besök på fängelset.

– En kollega greps igår och fick tillbringa natten i arresten, så jag åkte dit för att få ut honom, förklarar han.

Själv råkade 25-åriga Simon Waakhe ut för samma sak förra året efter att ha råkat fotografera en säkerhetsvakt vid flygplatsen.

– De här grabbarna i uniform vet inte vad en journalist är och fattar inte att det är de själva som bryter mot lagen, konstaterar han med ett snett leende.

Simon kom tillbaka till södra Sudan för tre år sedan för att jobba som journalist efter att ha levt större delen av sitt liv som flykting i Uganda. Juba Post är en av de första oberoende tidningarna i området, och trots fängelsebesöket på morgonen menar Simon att det råder pressfrihet i södra Sudan.

– Regeringen här i söder har verkligen förstått hur och varför pressen är viktig, det är utbildade personer i lägre maktpositioner som är problemet. Till skillnad mot i Khartoum och norra Sudan så är vi fria att skriva vad vi vill här, säger han.

I norr fortsätter journalister att utsättas för censur, fängelsestraff, hot och våld. Att rapportera om en eventuell delning av landet till följd av folkomröstningen i januari är till exempel förbjudet. I södra Sudan har man dock valt en annan väg. Nyligen röstades ett antal nya lagar igenom som bland annat syftar till mer oberoende radio och tv, tillsammans med lagstadgad rätt för journalister att få tillgång till samhällsviktig information.

Någon kilometer därifrån, i ett modernt nytt kontrollrum, trycker 27-åriga Gabriel Galuak på en röd knapp och lutar sig fram mot mikrofonen.

– Ni lyssnar till Sudan Radio Service, SRS, skön musik – bra reportage.

Han jobbar på södra Sudans första fria radiostation och berättar att antalet tidningar, radio- och tv-kanaler har ökat snabbt sedan fredsavtalet 2005.

– Jag ser det som ett tecken på att medierna har förtroende för pressfriheten. Jag har gjort inslag här som hade skapat problem i många andra länder, säger han.

Som exempel tar Gabriel Galuak ett reportage om hur hotellen i Juba dumpar farligt avfall vid Nilen – en miljöskandal som påverkade livskvaliteten för tusentals människor runt floden.

– De ansvariga var väl inte så glada över att jag berättade om det, men det ledde till att man slutade lämna sitt avfall just där, säger han.

Det finns dock ämnen som fortfarande är svåra att beröra även i södra Sudan. Korrupktion är ett sådant.

– Jag har hört om journalister som har fått problem, så jag vågar inte. Till och med antikorrupsionsmyndigheten har ju erkänt att de drar sig för att utreda en del fall, säger Gabriel Galuak.

Kollegan Simon Waakhe är inte riktigt lika försiktig. Han offentliggjorde nyligen ett par av regeringens lönelistor som han råkade hitta, så att alla kunde se hur mäktiga personer lyfte lön två gånger – för samma jobb. Det ledde till att hans redaktör fick order om att infinna sig i rätten.

– Men det blev aldrig mer än så. Listorna var ju verkliga, säger Simon Waakhe. Det går att skriva om allt, bara du har fakta. Det är lätt att glömma bort, men korrupktion är faktiskt olagligt i södra Sudan. ■

En kvinna ser ut genom fönstret i Kibera i Kenyas huvudstad Nairobi.

FOTO: DAVE COHEMAN/AN

nare är en av de största informella bostätningarna i huvudstaden Nairobi.

På konferensen berättade hon om initiativet *Miss Koch*, en gräsrotsrörelse som har växt sig stark och förgrenat sig till andra kulturella rörelser som arbetar för att stärka människors rättigheter.

– Jag är inte här för att prata om hur våra rättigheter kränks. Jag är här för att jag vill berätta att det går att resa sig och att det går att förändra saker och ting, sade Hellen Wanjiku.

Under nyårsafton år 2000 våldtogs 16 kvinnor i Korogocho. Mot den bakgrunden startades *Miss Koch* för att öka medvetenheten om kvinnors rättigheter. Nu finns radiokanalen *Koch FM* med program om kvinnors rättigheter, miljö och politik. Flickor som har hoppat av skolan får hjälp att återvända och barn erbjuds en plats att läsa sina läxor i lugn och ro.

– *Miss Koch* och systerprojekten engagerar nu inte bara flickor och människor ser upp till oss för att vi står upp för oss själva, säger Hellen Wanjiku.

Kate O'Regan, domare i den sydafrikanska författningsdomstolen mellan åren 1994 och 2009, hävdade på konferensen att det inte finns någon principiell skillnad mellan de medborgerliga och politiska rättigheterna och de socioekonomiska. Samtliga innebär att staten är skyldig att se till att de respekteras, övervaka att andra respekterar dem samt att se till att de blir uppfyllda.

Sydafrika går ett steg längre än flertalet länder genom att inkludera sociala och ekonomiska rättigheter i författningen. För att illustrera hur detta fungerar i praktiken berättade Kate O'Regan om några av de fall då en individ eller organisation lämnat in en stämning till författningsdomstolen.

Många av fallen handlar om rätten till boende. Trots att Sydafrika har byggt över två miljoner bostäder de senaste tio åren är många sydafrikaner bostadslösa eller bor i informella bostätningar. I *Ockupanterna av 51 Olivia Road mot staden Johannesburg* beslöt domstolen att staden enligt konstitutionen inte får vräka ockupanterna utan att först inleda rimliga förhandlingar med dem för att undvika att de blir bostadslösa. Domarnas krav på samtal leder ofta till lösningar som båda parter är nöjda med, framhöll Kate O'Regan. ■

Förändring på gräsrotsnivå

Hur ska människors ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter kunna säkerställas? På konferensen *Make rights real* som anordnades av Amnesty i Stockholm den 22 november stod den frågan i centrum – från gräsrotnivå till FN-nivå.

Text: Emilie Holmstrand och Eva Wikdahl

På konferensen diskuterades bland annat tilläggsprotokollet till FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Protokollet innebär att en individ ska kunna ställa den egna regeringen till svars om denne anser att de egna rättigheterna blivit kränkta. Hittills har tre länder ratificerat protokollet. 31 andra länder har skrivit på men utan ratificering är landet inte bundet till protokollet. Sverige har varken undertecknat eller ratificerat protokollet.

Gunilla Backman, tidigare rådgivare till Paul Hunt som var FN:s särskilda rapportör för rätten till hälsa, menade att en ratificering inte automatiskt leder till bättre hälsa för befolkningen:

– Det bästa är om internationella lagar genomsyrar allt från länders författningar och nationella hälsoplaner till hälsorelaterade program.

Hellen Wanjiku berättar för de 150 deltagarna om *Koch FM*.

FOTO: EMILIE HOLMSTRAND

Trycket måste komma från folket om det ska bli verkliga förändringar i Kina. Det säger Liu Xiaobo, årets mottagare av Nobels fredspris. 2008 greps han och den 11 februari i år fastställde en appellationsdomstol domen mot Liu Xiaobo på elva års fängelse för »omstörtande verksamhet«. Den här intervjun gjordes sommaren 2008 medan Liu Xiaobo ännu var en fri man.

Text: Thomas Aue Sobol

FOTO: GETTY IMAGES

Ofrihet kan inte vara för evigt

Med fast hand skrev Liu Xiaobo tre kinesiska tecken på restaurangens servett. Det var strax före OS i Kina 2008 och Liu skrev ett uttryck från sportens värld; *Ca Bian qiu – An edge ball*, eller i översatt betydelse: att gå fram till kanten.

Årets mottagare av Nobels fredspris ville illustrera den balansgång kinesiska systemkritiker måste gå; att verkligen utmana och pressa regimen samtidigt som de undviker att göra det så radikalt att de fängslas och därmed hamnar utanför spelet.

Några månader efter mitt möte med Liu sommaren 2008 gick han inte bara nära kanten, han gick markant över den. Liu var en av upphovsmännen bakom Charta 08,

ett manifest som kräver yttrandefrihet och flerpartival i den kommunistiska diktaturen.

I dag har cirka 12 000 personer undertecknat manifestet, som offentliggjordes den 10 december 2008. Redan den 8 december 2008 greps den tidigare universitetsprofessorn med den blida yttre framtoningen. Domen som föll 25 december 2009 blev hård: elva års fängelse för »omstörtande verksamhet«.

– Myndigheterna kan ingripa när som helst. Det är mycket lätt för dem att gripa en om de anser att man gått över linjen, slog Liu Xiaobo fast den eftermiddagen på restaurangen i ett av Pekings universitetskvarter.

Han förklarade att lagstiftningen om vad man må säga eller skriva är mycket grumlig – ett sätt för de styrande att skapa osäkerhet och fruktan.

»Direkt kritik av kommunistpartiet accepteras inte.«

– Men det är viktigt att vi är modiga nog att konstant försöka flytta gränsen för vad man får göra, fortsatte han.

Jag var i Kina för att söka upp de människor som har haft de ledande rollerna vid händelserna på Himmelska fridens torg 1989. Liu Xiaobo var en av dem.

När han i oktober av sin fru fick besked om att han fått Nobels fredspris 2010 så dedikerade han priset till »de förlorade själarna« från massakern 4 juni 1989. Hundratals, kanske tusentals, studenter och andra demonstranter dödades när demokratiörelsen krossades.

Det följande är ett utdrag av vad den blivande nobelpristagaren sade den dag jag träffade honom i Peking 2008. Det handlade om yttrandefrihetens villkor och möjligheterna till demokratiska reformer i Kina.

Peking sommaren 2008: Liu Xiaobo bor i en trevånings betongbyggnad i utkanten av Peking. Sedan jag fått tag i honom genom porttelefonen stämmer vi möte på en närliggande restaurang. Liu är lugn och talar öppet och högt om sina mål.

Systemkritikern är upprörd över att Kina har svikit sina löften när Peking tilldelades arrangörskapet för sommar-OS.

– När Peking 2001 fick OS lovade Kina förbättringar när det gäller mänskliga rättigheter, men man har fortsatt arrestera och fängsla författare, kritiker och journalister och det har bara blivit värre och värre. Trots att allas ögon är riktade mot Kina har det inte haft någon positiv effekt, säger Liu.

Han räknar upp ämnen som det är förbjudet att debattera eller skriva om: diskussioner i väst om bojkott av OS, tvångsflyttningar och vräkningar i samband med OS, korruption och striden om Tibet. Därmed har OS blivit en del av händelser som inte får beröras.

– Det finns flera händelser under de senaste 60 åren som är tabu och som man inte kan prata eller skriva kritiskt om, förklarar han. Det gäller speciellt anti-högerkampanjen 1957, Kulturrevolutionen och självklart händelserna på Himmelska fridens torg 1989. Så nu också OS.

Så fortsätter han med att beskriva gränserna för yttrandefriheten i Kina:

– Man kan inte skriva om namngivna högt uppsatta politiska kadrer eller medlemmar av kommunistpartiet. Direkt kritik av kommunistpartiet accepteras inte, det är inte tillåtet att utmana styrets legitimitet.

I väst har censuren sällan önskad effekt – medierna fokuserar ändå på människorättskränkningar. Har censuren ändå haft avsedd effekt inåt? Har ledningen lyckats med att hålla kritiska historier borta?

– Det är svårt att säga, svarar Liu Xiaobo. Man har slagit ned på en massa kritik och många har blivit fängslade, men samtidigt är det också en positiv utveckling. Det är åtskilliga kinesiska journalister, som från 2001 och fram tills nu, hela tiden har testat gränserna för hur långt man gå. Det är speciellt tidningar i södra Kina och några magasin här i Peking som utmanar. Det har till exempel varit tabu under alla år att skriva om Zhao Ziyang.

Zhao Ziyang var premiärminister 1980–87 och blev generalsekreterare

»De tänker mest på sig själva, på vilket jobb de ska få och hur mycket pengar de kan tjäna.«

För unga kineser är 1989 långt borta.

FOTO: GETTY IMAGES

i kommunistpartiet 1987. Han sågs som en reformvän och bad om ursäkt till de protesterande studenterna på Himmelska fridens torg våren 1989 för att han inte kunde göra mer. När protesterna hade krossats rensades han ut och sattes i husarrest i 16 år fram till sin död 2005.

– De senaste åren har det varit fem stora artiklar om hans politik och tankar. Det är ett mycket positivt steg, säger Liu Xiaobo.

Sedan 2001 har åtskilliga andra försökt att skjuta fram gränserna för yttrandefriheten genom att skriva om sjukdomen Sars och våld från polisen men det har ofta slutat med långa fängelsedomar. Våren 2008 blev aktivisten Hu Jia, känd för sin kamp för miljö och hivsmittade, dömd till tre och ett halvt års fängelse. Och frilansjournalisten Lü Gengsong fick fem års fängelse efter att ha skrivit om korruption.

En del av de gränsöverskridande kritikerna är bloggare på internet. Liu Xiaobo menar att internet har skapat helt nya villkor för att påverka regimen:

– Tidigare var det bara journalister som kunde komma ut med något, nu kan vanliga kineser komma med alla former av uttalanden. Självklart finns det begränsningar, men ledningen kan inte stänga ner allting. Det är omöjligt.

När jag träffar Liu Xiaobo 2008 upp-

ger World Association of Newspapers att 50 cyberdissidenter sitter i fängelse.

Massakern vid Himmelska fridens torg 1989 har varit helt avgörande för Liu Xiaobos systemkritik de senaste årtiondena. Liu är filosofie doktor i litteraturvetenskap och på 1980-talet undervisade han studenter på universitetet. När protesterna började på våren 1989 skyndade han hem från USA där han befann sig.

– Om vi inte ansluter oss till studenterna och möter samma faror som de gör har vi ingen rätt att tala, proklamerade han.

Liu ville göra upp med klassamhället och de intellektuella feghet. Tillsammans med tre andra aktivister inledde han en hungerstrejk som återupplivade de ungas protester. När soldaterna ryckte närmare torget upptäckte Liu att en studenterna hade beväpnat sig med ett halvautomatiskt gevär. Liu slog sönder vapnet mot monumentet för Folkets hjälte. Liu och studenterna trodde inte att soldaterna skulle skjuta skarpt mot demonstranterna.

Så såg de sina kamraters blod flyta från bröst och huvuden och ropade »Vems armé är ni?« till soldaterna i folkets befrielsearmé.

Efter regimen blodiga krossande av demokratiörelsen tillbringade Liu ett och ett halvt år i den ökända Qing-

➤ heng-fängelset för politiska fångar. 2005 fängslades han igen, denna gång för att han manat till en uppgörelse med ledningens förbrytelser 1989. Ett år senare krävde Liu att dåvarande presidenten Jiang Zemin skulle ställas inför riksrett. Regimens svar blev tre år i omskolningsläger.

Studenterna 1989 inspirerades av västliga demokratiska ideal. I dag är många mer kritiska mot väst.

Vad har hänt?

– Studenterna i slutet av 1980-talet var alla födda under Mao Zedongs styre. På den tiden var förhållandena hårda. Man hade inte tillräckligt med mat och det var verkligen ett hårt liv. 1989 hade stora förändringar påbörjats och de studerande talade om frihet och var upptagna av vad som hände i Väst. Eftersom de själva upplevt fattigdomen hade de bevarat en social ansvarskänsla. De ville ut och göra något gott för sitt land och sitt folk, förklarar Liu.

Han anser att det är en kontrast mot dagens unga kineser:

– De som är födda på 1980-talet har inte upplevt de hårda villkoren. De tänker mest på sig själva, på vilket jobb de ska få och hur mycket pengar de kan tjäna.

Liu anser att det hänger ihop med ettbarnspolitiken. Den ger inget utrymme för att unga människor slår sig fria eller sätter något på spel genom politisk aktivism.

– I stort sett alla som läser på universiteten är enda barnet i familjen. Därför har de ett mycket stort försörjningsansvar för mor, far och deras föräldrar. Det finns inte utrymme att tänka på annat än deras familjer och dem själva, förklarar han.

Efter massakern 1989 ingick Kinas dåvarande ledare Deng Xiaoping ett kontrakt med folket om ekonomisk frihet i utbyte mot att kraven på politisk frihet gavs upp. Liu Xiaobo poängterar att det ökade välståndet de senaste årtiondena knappast har ökat folks lust att protestera mot regimen.

Om de unga är upptagna av rikedom och att försörja familjen har alltså kommunistpartiet ett långt liv framför sig, bara partiet är i stånd att hela tiden öka välståndet?

– Ja, om det går. Men när ekonomin som växt kraftigt de senaste 30 åren när en mättnadsnivå så kommer frustrationen att växa. Då kommer folk vända sig mot den politiska ofriheten.

»Partiet har tappat ansiktet.«

Himmelska fridens torg är ett vanligt turistmål.

I längden kan kommunistpartiet inte sitta kvar vid makten utan att politiska reformer genomförs.

Vilka politiska reformer talar du om?

– Det är otroligt många saker man kan börja med. En möjlighet är att avlägsna det organ av partifolk som sitter över domstolarna. Då kan en medborgare få en reell chans att lagföra staten. En annan möjlighet är att ge några medier större frihet att publicera kritiska historier. På det sättet kan man öppna upp för några ventiler som kan ge diskussioner. En tredje möjlighet är att göra plats för fler folkvalda från provinserna i folkkongressen. Direkta demokratiska val skulle vara det sista steget.

Ser du några tecken på att den nuvarande ledningen vill genomföra dessa reformer?

– Det sker framsteg. När folkkongressen möttes i år (2008) valdes nya ledamöter som faktiskt är bönder och vanliga arbetare från fabriker. Vi vet inte hur stort antalet blir i framtiden men arbetarnas förhållanden har på det hela taget blivit förbättrade i lagstiftningen, bland annat när det gäller sjukförsäkring. Det är små steg, men positiva.

FOTO: GETTY IMAGES

Tror du att kommunistpartiets ledning gör samma analys som du: »Om vi inte genomför politiska reformer så kommer vi till sist att störtas«?

– Det finns en del i partiet som tänker så, men absolut inte alla. 2006 hade Beijing Daily, en mycket konservativ tidning – en historia under rubriken »demokrati är bra«. Den högt uppsatte partimedlemmen Yu Keping skrev om alla goda sidor med demokrati, men också om problemen. Det var en överraskning för mig, speciellt att läsa artikeln i den tidningen. Självklart hade artikeln godkänts uppifrån men det visar att detta är något som faktiskt kan diskuteras.

Fast Liu Xiaobo påpekar att det självklart hade varit annorlunda om det hade varit han själv som skrivit artikeln. Han nämner ytterligare ett positivt exempel: 2007 skrev Xie Tao, 85-årig kommunistveteran och ledare från Folkets universitet att bara demokratisk socialism enligt skandinavisk modell kan rädda Kina.

Anser du själv att en västlig demokratisk modell kan fungera i Kina eller behövs en speciell kinesisk modell?

– Det vet jag helt enkelt inte, jag har ingen uppfattning om det. Vi önskar självklart demokrati, men vi har inte

Arvet från Mao Zedong lever ännu kvar.

»Det är upp till folket att pressa på för förändringar.«

tänkt så långt som en konkret modell. **Vilken flygel är starkast i kommunistpartiet i dag? Är det den konservativa flygeln som segrade 1989 eller den flygel som vill diskutera demokratiska förändringar?**

– Det är svårt att jämföra 1989 med i dag. Den gången hände sakerna på allra högsta nivå. Deng Xiaoping och Zhao Ziyang var oense och det gick ut över Zhao Ziyang medan Deng Xiaoping valde att stödja den konservativa flygeln. De personer som i dag diskuterar reformer och demokratiska modeller är högt uppsatta, men inte så högt uppsatta. Partitoppen förhåller sig neutral i frågan, men självfallet följer de diskussionen.

Medan vi sitter på den kinesiska restaurangen, där det runda, roterande bordet hela tiden bjuder på nya rätter, så ringer Liu Xiaobos fru, Liu Xia, flera gånger. En och en halv timme har gått och hon är nervös för vart han har tagit vägen. Liu Xiaobo försöker att avrunda intervjun med en uppmaning till folket. Den visar att han ändå inte har någon större tro på att kommunistpartiet frivilligt kommer att lämna makten.

– Historiskt sett kan vi se att när kommunistpartiet har backat så har det varit på grund av missnöje hos mas-

sorna, vilket ledningen har varit tvungen att ta allvarligt. Efter protester från bönder har man till exempel avskaffat jordbruksskatten och samma sak gäller den ökade insatsen mot korruption. Det är upp till folket att pressa på för förändringar. Ledarna kommer inte att göra det av sig själva, säger Liu.

Så återvänder han till Himmelska fridens torg 1989. Protesterna och massakern där har haft två avgörande och varaktiga konsekvenser, menar Liu:

– Den ena är att kommunistpartiet, efter att ha använt våld mot sin egen befolkning, har fått en enorm knäck i sin roll och sin makt. Långt färre kineser än 1989 litar i dag fullt och fast på partiet. Partiet har tappat ansiktet.

– Den andra konsekvensen är att det nu väcker långt större uppmärksamhet – också i Kina – när någon straffas för att ha kämpat för yttrandefriheten. Före 1989 kunde det passera obemärkt att någon dömdes till 16 års fängelse, men så är det inte längre. Därför är det också långt fler kineser som nu arbetar för mänskliga rättigheter och för folks personliga frihet. ■

Fotnot: Denna artikel har tidigare publicerats i danska tidningen Information. Översättning från danska: Ulf B Andersson

FOTO: GETTY IMAGES

Giljotinen tillbaka på Långholmen

Amnesty medlemmar uppmärksammade 100-årsdagen med en ljusdemonstration på Medborgarplatsen.

Den 23 november 1910 var första gången en giljotin användes i Sverige. Det kom också att bli den sista. Samma dag men 100 år senare syns åter fallbilan på gården vid Långholmens fängelse i Stockholm. Konstnären Thomas Qvarsebos minneskulptur över den sista avrättningen i Sverige är en avbildning av dödsredskapet. Breddmättet är till och med autentiskt.

Vid avtäckningen av konstverket berättade Thomas Qvarsebo att ju längre arbetet med verket pågick desto mer började han känna:

– Det var lite obehagligt. Jag började identifiera mig med fångarna. Hur

det måste kännas att sitta i cellen och sedan ledas ut på gården.

På den snedställda bilan är silhuetten av Johan Alfred Ander, den siste fången som avrättades i Sverige, utskuren i det svartlackerade stålet. Genom konturerna av hans ansikte syns stenmuren som var bland det sista han såg i livet.

Några timmar senare lyste Amnesty medlemmar upp Medborgarplatsen med sina gula västar och brinnande facklor. Stockholmsaktivister ur flera Amnestygrupper: K-gruppen, Aktionsgruppen mot dödsstraffet och Kvinnorättsgruppen, gick runt och samlade in namnunderskrifter för

Thomas Qvarsebo med minneskulpturen på Långholmen över Sveriges sista avrättning.

fem personer som riskerar att avrättas. Närmare 1 000 gravljus hade ställts upp i formen av Amnestysymbolen, en fyra, en pil och siffran 139. Noor Siahpoosh, ordförande i K-gruppen, berättade om ljusmanifestationen:

– Vi ville lyfta fram det positiva budskapet att under dessa 100 år som gått sedan sista avrättningen i Sverige så har antalet länder som har avskaffat dödsstraffet gått från 4 till 139.

Gravljusen slocknade dessvärre i den hårda blåsten men deras guldskimrande lock glittrade i skenet av facklorna.

Emilie Holmstrand

31 för rysk mötesfrihet

Sedan två år tillbaka anordnar medborgarrättsrörelsen Strategi 31, den 31 i varje månad med så många dagar, manifestationer i ett femtiotal ryska

städer för att påminna de ryska makt-havarna om artikel 31 – den grundlagsstiftade rätten till mötesfrihet.

Den 31 oktober anordnade Amnesty tillsammans med Östgruppen för demokrati och mänskliga rättigheter en stöddemonstration utanför ryska ambassaden i Stockholm.

– Artikel 31 är ett ganska typiskt exempel på hur det fungerar i Ryssland. Grundlagen är bra. Den garanterar människors rättigheter men tillämpningen brister, säger Martin Ugglå, ordförande i Östgruppen.

Fram till och med denna söndag hade de ryska myndigheterna konsekvent avslagit Strategi 31:s ansökningar om att få träffas på det torg de utsett

som mötesplats i Moskva: Triumfalnatorget.

– Olika, ofta absurda, motiveringar har angetts. Torget var någon gång upptaget på grund av en vinterfestival. Den bestod i stort sett av två stora skyltar som var uppsatta där. Det är uppenbart att det bara är svepskål, säger Martin Ugglå.

På både svenska och ryska talade Martin Ugglå, inför de 20 personerna som samlats, om hur ryska demonstrationer som genomför offentliga möten utan tillstånd riskerar att gripas:

– Ironiskt nog så har också de här aktionerna, till stöd för den grundlagsenliga rätten att demonstrera, mötts av polisvåld.

Emilie Holmstrand

Lagförslag om samtycke

Om en sexualakt genomförs utan att båda parter givit sitt samtycke begås ett brott. Det anser utredaren Nils Petter Ekdahl som den 27 oktober överlämnade 2008 års sexualbrottsutrednings betänkande till justitieminister Beatrice Ask.

Enligt dagens lagstiftning kan en person bara dömas för våldtäkt eller annan allvarlig sexuell kränkning om tvång, i form av våld eller hot, använts eller om förövaren utnyttjat att offret befann sig i ett så kallat »hjälpöst tillstånd«, exempelvis varit för berusad för att kunna protestera mot handlingen.

Nils Petter Ekdahl sade i en intervju med Ekot 27 oktober, att samtyckandet till exempel kan tillämpas vid situationer där offret blivit så rädd att denne inte kunnat göra »något motstånd över huvud taget«, så kallad frozen fright. Eftersom inget våld använts kan sådana fall idag inte rubriceras som våldtäkt. Nils Petter Ekdahl betonade att tillståndet inte behöver ges skriftligt eller muntligt:

– Det handlar om ett medagerande, en succesivt ökande intimitet mellan två parter.

Enligt Brottsförebyggande rådet, Brå, begicks år 2008 cirka 25 000 våldtäkter i Sverige. 14 342 sexualbrott anmäldes varav 5 446 klassades som våldtäkt. Få av dessa leder dock till åtal.

Den 27 april överlämnades uppdraget »Krafttag mot våldtäkt«, som över 13 000 personer skrivit på, till jämställdhetsminister Nyamko Sabuni. I uppdraget ingick Amnestys krav att

regeringen måste inrätta en oberoende granskningskommission för att förbättra rättsväsendets hantering av våldtäktsärenden. Åtta andra organisationer, däribland RFSU och RFSL, stod också bakom uppdraget.

Nils Petter Ekdahls utredning kommer nu att skickas ut på remiss innan regeringen tar ställning till ett eventuellt förslag om en ny lag.

– RFSU tycker att våld och tvång bör vara grunden för den svenska våldtäktsbestämelsen, inte frågan om samtycke, säger Lars Olsson, jurist på Riksförbundet för sexuell upplysning.

Principen om samtycke utreddes redan i samband med 2001 års sexualbrottsutredning. Då ansåg RFSU, i likhet med nästan alla remissinstanser och regeringen, att en samtyckesparagraf skulle medföra ett ökat fokus på brottsoffret under rättegången. RFSU har inte hunnit ta ställning till det nya förslaget men anser generellt att det är viktigare att komma till rätta med attityder i samhället och problemet med att så få anmälningar leder till åtal än lagtekniska förändringar.

Amnesty vill ännu inte kommentera liggande förslag som man just nu analyserar.

– Det vi sagt tidigare är att våldtäkt och andra former av sexuellt våld ska definieras som sexuella handlingar som offret inte samtyckt till utan tvingats till. Fysiskt våld och hot om våld är bara ett av flera sätt genom vilket tvång utövas. Lagen ska skydda individens integritet och sexuella självbestämmande, säger Katarina Bergehed, kampanjsamordnare på Amnesty.

– Vi har inte diskuterat frågan om samtycke, säger Ulrika Westerlund, ordförande för Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL).

Hon påpekar dock att RFSL kommer att ta ställning när de börjar arbeta med remissvaret på det nya betänkandet.

Emilie Holmstrand

Den nuvarande sexualbrottslagen har fått kritik. Här en demonstration 2005 där en rad talare krävde införande av samtycke i lagen.

FOTO: BJÖRN LARSSON, ASK/ISVID/SCANPIX

Nytt i korthet:

Lagförslag mot »onaturligt sex«

I parlamentet i Demokratiska republiken Kongo diskuteras nu ett lagförslag om att förbjuda »onaturliga sexuella handlingar«. Ledamoten Ejiba Yamapia, som också är biskop, har föreslagit att samkönat sex ska bestraffas med fängelse eller böter. Enligt *afrol News* säger han att förslaget att kriminalisera homosexuella har mött stort stöd, speciellt bland kvinnliga ledamöter.

– Som afrikaner vet vi att polygami finns men vi måste kriminalisera samkönat sex, tidelag och nekrofil, sade Ejiba Yamapia enligt nyhetsbyrån AFP.

I Kongos nuvarande lagstiftning finns inget förbud mot samkönat sex och tidningen *La République* rapporterar att förslaget också möter motstånd. Åtskilliga ledamöter anser att lagförslaget skulle kränka individens frihet som finns inskriven i författningen och att det går emot den nuvarande utvecklingen i Kongo med ökad respekt för mänskliga rättigheter.

Den flamländska hbt-gruppen WISH rapporterade i september att en 21-årig kvinna varit nära att lynchas i byn Cinjoma i Mudaka i södra Kivu-provinsen. Hon anklagades för att haft sexuella förbindelser med kvinnor i byn. Rättighetsorganisationen Hirondelles i Bukavu uppmanar Kongos regering att skydda människor som förföljs på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet.

Homosexuella röstades bort

Vid en omröstning i FN:s generalförsamling den 16 november beslöts med 79 röster mot 70 att ta bort »sexuell läggning« från en resolutionstext om utomrättsliga, summariska och godtyckliga avrättningar. I resolutionen uppmanas FN:s medlemsstater att skydda sina medborgare och undersöka dödade på diskriminerande grunder. De senaste tio åren har sexuell läggning nämnts bland diskrimineringsgrunderna men i år hade det västafrikanska landet Benin föreslagit att det skulle tas bort. Bland de länder som röstade för Benins förslag fanns Sydafrika och Kuba som brukar ses som länder där hbt-rättigheter har stärkts.

– Detta är en farlig och oroande utveckling, sade Cary Alan Johnson på *International Gay and Lesbian Human Rights Commission*. Genom beslutet erkänns inte längre den speciella utsattheten för hbt-personer.

Aktuella nyheter och reportage från Amnesty Press finns på www.amnesty.se/ap

Ugandiska Rolling Stone förbjuds hetsa mot homosexuella.

Tidning förbjuds hänga ut homosexuella

En domstol i Ugandas huvudstad Kampala förlängde den 23 november förbudet mot tidningen Rolling Stone att fortsätta publicera bilder och adress på människor som uppges vara homosexuella.

Rolling Stone, som inte har någon koppling till den amerikanska tidningen med samma namn, publicerade den 2 oktober en lista med namn och adress på vad man kallade Ugandas »Top Homos« med underrubriken »Hang them«. Organisationen *Sexual Minorities Uganda*, SMUG lämnade i samband med detta in en stämningssökansökan med motiveringen att Rolling Stone kränker personers integritet. Den 2 november förbjöd en domstol tidningen att fortsätta hänga ut homosexuella. Tidningen hade dagen innan hunnit publicera ytterligare bilder och namn på

människor som av tidningen beskrevs som ledare för den homosexuella rörelsen i Ugandas huvudstad Kampala.

Vid domstolsförhandlingarna den 23 november, där förbudet mot tidningen förlängdes, kritiserade domaren Vincent Musoko-Kibuuka redaktören Giles Muhame för att ha varit dåligt förberedd i förhandlingarna. Redaktören försvarade sig med att han haft »problem med frun« men att han inför kommande förhandlingar skulle vara väl förberedd. Han kunde dock inte kunde avslöja vad försvaret skulle innebära. Pastor Solomon Male, från »Nationella koalitionen mot homosexualitet och sexuella övergrepp« kallade förbudet mot Rolling Stone ett sätt att skydda »själviska, hjärtlösa och aggressiva brottslingar«, rapporterade nyhetsbyrån AFP.

Homosexuella handlingar är straffbara med upp till 14 års fängelse i Uganda och homofobi är vanligt. Thomas Ndayiragiji från Amnestys regionala kontor i Kampala berättar för Amnesty Press att situationen för homosexuella är liknande i många afrikanska länder:

– Religiösa ledare sprider falska rykten om homosexuella och vad homosexualitet är. Många afrikaner är religiösa och de lyssnar på vad prästerna och imamerna säger.

2009 presenterades The Anti-Homosexuality Bill i Uganda. Ett lagförslag som om det godkänns i sin nuvarande form skulle förbjuda all form av homosexualitet och i vissa fall medföra dödsstraff.

Tidigast efter valet i februari 2011 kommer ett beslut om förslaget att fattas. Moses Mulindwa, från organisationen *Spectrum Uganda Initiatives* säger till Amnesty Press att han inte tror att lagförslaget kommer att godkännas i sin nuvarande form.

– Jag är dock rädd för att de delar som upphäver mötesfriheten och åsiktsfriheten för hbt-organisationer i Uganda kan antas, säger han. **Eva Wikdahl**

Thomas Ndayiragiji.

Litauen

Nytt lagförslag mot homosexuella

Den 12 november röstade parlamentet i Litauen för ett lagförslag från Petras Gražulis från partiet Ordning och rättvisa (tidigare liberaldemokraterna) om att förbjuda offentligt »uppmuntrande av homosexuella relationer«. Lagförslaget ska nu upp till en andra omröstning i parlamentet den 16 december. Det var dock bara 81 av de 140 parlamentsledamöterna som var närvarande när förslaget antogs med

31 röster för och sju nej. 21 ledamöter lade ned sina röster.

– Kärnan i mitt förslag är att förbjuda offentligt främjande av homosexuella relationer, sade Petras Gražulis, som hoppas på ett förbud mot »diverse gay-parader«.

När Baltic Pride hölls i Vilnius i maj försökte Petras Gražulis forcera polisens avspärningar för att protestera mot evenemanget.

Litauens president Daila Grybauskaitė tog den 22 november avstånd från förslaget och sade att det skadar Litauens anseende och att landet inte »kan kränka mänskliga rättigheter«.

EU-kommissionären Viviane Reding förklarade den 17 november att EU kommer att fortsätta bekämpa homofobi och diskriminering.

Ulf B Andersson

Europa granskas

Den 8 oktober vände sig Europadomstolen för mänskliga rättigheter i Strasbourg till regeringen i Makedonien för att få regeringens syn på fallet Khaled el-Masri. Det kan bli ett historiskt genombrott i arbetet med att ställa europeiska regeringar till svars för deras inblandning i CIA:s program med hemliga fångelser och olagliga överföringar av fångar, så kallad renditions. Det konstaterar Amnesty i rapporten *Open secret: Mounting evidence of Europe's complicity in rendition and secret detention* som publicerades den 17 november. I rapporten konstateras att USA har förblivit en frizon där inget ansvarsutkrävande har skett för de övergrepp som gjorts i samband med kriget mot terrorismen.

– Det finns dock goda möjligheter att Europa inte blir en frizon, konstateras i rapporten.

Hård kritik riktas mot ett antal länder och EU men i rapporten noteras också en rad framsteg. Den tyske medborgaren Khaled el-Masri har tidigare förgäves försökt driva rättsliga processer i USA mot sina kidnappare men de har stoppats med hänvisningar till »nationell säkerhet«. Nu har han med hjälp av *Open Society Justice Initiative* vänt sig till Europadomstolen. Khaled el-Masri greps vid gränsen mellan Makedonien och Serbien den 31 december 2003. Han hölls sedan som fånge på ett hotell i Skopje i 23 dagar innan han av CIA flögs till ett hemligt fängelse i Afghanistan. I maj 2004 flögs han till Albanien och dumpades på en skogsväg där hans kidnappare sade åt honom att inte vända sig om. I Tyskland har en åklagare tidigare förgäves försökt väcka åtal mot 13 CIA-agenter som anklagats för att ha medverkat i

bortförandet av Khaled el-Masri. Den 10 maj begärde spanska åklagare att en arresteringsorder skulle utfärdas på de 13 agenterna, grundad på att de hade mellanlandat på Mallorca innan de reste till Skopje. Den makedonska regeringen har hittills förnekat inblandning i bortförandet av Khaled el-Masri.

I Polen har regeringen tidigare förnekat att ett hemligt CIA-fängelse fanns i Stare Kiejkuty 2002–03. Sedan den polska luftfartsmyndigheten PANSA i december 2009 offentliggjorde flygjournaler har misstankarna stärkts och i juli 2010 kom en ytterligare bekräftelse från det polska gränsskyddet: Sju CIA-flygningar med passagerare gjordes till och från flygplatsen i Szymany. Bland dem som troligen satt fängslade i Polen finns Khalid Sheikh Mohammed, som utpekats som hjärnan bakom 11 september-attackerna, och saudiern Abd al-Rahim al-Nashiri, som anklagats för attacken mot fartyget USS Cole i Aden år 2000 då 17 matrosor dödades. Bägge befinner sig nu i USA:s fängläger på Guantánamo-basen. Den 27 oktober meddelade en polsk åklagare att frågan om övergrepp mot Abd al-Rahim al-Nashiri i Polen nu utreds. Det kan också bli fråga om åtal mot polacker, däribland en tidigare inrikesminister.

Även i Litauen utreder åklagarmyndigheten litauisk medverkan i ett förmodat hemligt CIA-fängelse utanför Vilnius. I Rumänien fortsätter dock regeringen att blåneka till alla uppgifter om ett CIA-fängelse. Amnesty riktar i rapporten också fortsatt kritik mot Sveriges agerande efter att Ahmed Agiza och Mohammed al-Zari överlämnades till CIA och Egypten 18 december 2001.

Ulf B Andersson

Flygplatsen i Szymany i nordöstra Polen.

Nytt i korthet:

Bemba inför rätta i ICC

Den 22 november inledde ICC, internationella brottmålsdomstolen i Haag, rättegången mot Jean-Pierre Bemba. Den tidigare vicepresidenten i Demokratiska republiken Kongo, är anklagad för våldtäkter, mord och plundring som hans MLC-styrkor ska ha gjort sig skyldiga till i grannlandet Centralafrikanska republiken 2002 och 2003. Bemba förklarade sig oskyldig, rapporterar BBC.

Bemba är den hittills högst uppsatte personen som har ställts inför rätta i ICC.

ICC:s chefsåklagare Luis Moreno-Ocampo sade i sin inledning att Bemba själv inte misstänks för att ha deltagit i våldtäkter och andra övergrepp. Däremot var MLC-soldaterna under Bembas kontroll när de begick sina övergrepp »på ett omfattande och organiserat sätt«. Cirka 400 fall av våldtäkter mot kvinnor, men även en del män, har konstaterats av ICC.

– Domstolens beslut kommer att påverka hur tusentals militära befälhavare över hela världen beter sig, sade Luis Moreno-Ocampo.

– Detta är en milstolpe i internationell rättvisa och ska ses mot bakgrund av att sexuellt våld i krig har varit den krigsförbrytelse som har skett i tysthet och inte beivrats, sade Margot Wallström, FN:s speciella rapportör för att bekämpa sexuellt våld i väpnade konflikter.

Jean-Pierre Bemba är också en av Kongos rikaste affärsmän. Han greps i Bryssel i maj 2008.

Rättegång skjuts upp igen

När rättegången mot den västsahariske människorättsförsvararen Brahim Dahane, som förra året fick Per Angerpriset, skulle återupptas den 5 november utbröt återigen tumult i domstolen i den marockanska staden Casablanca. Ett hundratal marockaner hade samlats, rapporterar två observatörer från Kristna Freds i ett pressmeddelande.

– Flera av de närvarande västsaharierna och två spanska journalister miss-handlades. Det var en otäck stämning, sade Kari Berg från Kristna Freds. Polisen ingrep inte.

Rättegången sköts upp igen, denna gång till 16 december. Brahim Dahane greps i oktober 2009 tillsammans med sex andra aktivister efter besök i västsahariska flyktingläger i Algeriet.

Aktuella nyheter och reportage från Amnesty Press finns på www.amnesty.se/ap

Ännu i slutet av oktober är stämningen tryckt i södra Kirgizistan efter de upplopp som under tre dagar i juni skördade hundratals liv. Gatorna patrulleras av poliser och militärer med automatvapen. Men återuppbyggnaden inför vintern är nu igång i flera stadsdelar i Osj.

Text: Henrik Ohlsson Bild: Henrik Hallgren

Längs vissa gator i Osj var det inte många hus som förskonades från våldet

Fortsatt spänt i södra Kirgizistan

Både uzbekier och kirgizer finns bland offer och förövare vid våldsamheterna i juni men mycket tyder på att uzbekerna är de som drabbats hårdast.

Bland uzbekier finns en stark övertygelse om att lokala myndigheter var delaktiga eller rent av organiserade pogromerna.

– De kom i fina bilar och sköt mot oss med automatvapen. Det är inga vanliga enkla människor som kör sådana bilar. Det var myndigheterna som låg bakom.

Det säger en uzbekisk man, som inte vill ha sitt namn publicerat, på en av byggplatserna där man är i färd med att ställa i ordning bostäder inför vintern. UNHCR har, i samarbete med ACTED, Rädda barnen och Danish Refugee Council, börjat bygga tillfälliga bostäder på 28 kvadratmeter och ställt i ordning en sorts daghem för barnen i de ödelagda kvarteren.

Uppfattningen att myndigheterna

»De kom i fina bilar och sköt mot oss med automatvapen.«

En romsk kvinna och hennes son passerar genom den tömda bazarerna i Osj.

var inblandade i våldet bekräftas delvis av internationella rapporter från Human Rights Watch och International Crisis Group men båda organisationerna lämnar åt en bred internationell undersökning att slutligen fastställa vilken grad av ansvar och skuld myndigheterna har. Klart är att interimregeringen i Bisjkek stått handfallen inför händelseutvecklingen. De rättegångar som nu pågår efter händelserna i juni tycks ofta diskriminera uzbekier. Vittnen och advokater har hotats och misshandlats i sådan utsträckning att rättegångar inte kunnat genomföras på ett rättssäkert sätt.

Det har länge förekommit spänningar mellan kirgizer och uzbekier i den södra delen av landet. 1990 blossade en konflikt upp om landrättigheter. Den krävde minst 300 dödsoffer. Under de 20 år som gått sedan dess har ingen regering på allvar tagit tag i de bakomliggande orsakerna till dessa spänningar. Under tiden har arbetslösheten tilltagit. Den södra delen av landet är extra eftersatt, vilket lett till frustration bland unga och lågutbildade.

Det är denna grupp som tycks ha varit mest mottaglig för den aggressiva nationalistiska retorik som torgförts av en del politiker – inte minst av borgmästaren i Osj, Melis Myrzakmatov. Sedan aprilrevolutionen, då president Kurmanbek Bakiev störtades, har han drivit ett komplicerat spel. Han har kommit i konflikt med interimregeringen, men lyckats utnyttja detta till att stärka sin ställning på bekostnad av regeringen som nu förlorat nästan allt inflytande över den södra delen av landet.

Efter revolten i april ökade spänningen mellan de etniska grupperna i södra Kirgizistan, där Kurmanbek Bakiev hade sitt starkaste fäste i staden Jalal-Abad. Ett av de politiska partierna i södern, Rodina, lett av den uzbekiske affärsmannen Kadyrjan Batyrov, uttalade tidigt sitt stöd för interimregeringen. När Bakievklanen iscensatte en okkupation av de lokala administrationerna i Jalal-Abad, Osj och Batken den 13 maj mobiliserade Rodina sina anhängare för att återställa centralregeringens kontroll över området.

I Jalal-Abad blev sammanstötningarna särskilt allvarliga och detta blev upptakten till det förödande våldsbrott som skulle ske en månad senare. International Crisis Group, ICG, kritiserar i en rapport regeringen och det internationella samfundet (inklusive sig själva) för att inte ha agerat tillräckligt resolut för att motverka dessa spänningar.

Hade man gjort det, menar ICG, så kunde våldsbrottet i juni ha undvikits. Utsikterna till ett större politiskt inflytande för uzbekerna var provocerande för vissa kirgizer.

Sedan självständigheten har uzbekernas politiska deltagande varit lågt, medan de å andra sidan haft stort inflytande inom det lokala näringslivet i södra Kirgizistan, där de utgör cirka 40 procent av befolkningen. Bland kirgizer uppfattas uzbekerna ofta som rikare, vilket spär på motsättningarna. Dock klassar en studie från Världsbanken år 2007 en högre andel av uzbekerna som fattiga, 55 procent jämfört med 47 procent av kirgizerna.

En annan orsak till konflikt, både

inom och mellan länderna i Centralasien, är den begränsade tillgången på sötvatten. Det förekommer konflikter mellan byar uppströms och nedströms vid samma vattendrag. Dessa konflikter har ibland etniska förtecken. Organisationen Centralasiatiska vattenalliansen arbetar på gräsrotsnivå med multietniska ungdomsorganisationer.

– De här ungdomarna är vänner med varandra, och de försöker förmedla till resten av samhället att vi har varit vänner i många generationer. Den här konflikten är inte vår, säger organisationens chef Tynar Musabajev.

Problemet är samtidigt att den dåliga ekonomin gör det svårt för ungdomar att tro på en framtid i Kirgizistan.

»När man har skurit isär äpplet går det inte att få ihop det igen.«

Många åker exempelvis till Ryssland för att söka arbete.

– Den här utflyttningen pågick redan före konflikten men den har ökat nu och det leder till utarmning, säger Tynar Musabajev.

I Jalal-Abad tycks situationen på vissa sätt vara ännu svårare än i Osj. Människors rädsla är här mycket påtaglig. Hotellreceptionisten, som vill vara anonym, avråder oss bestämt från att gå ut efter mörkrets inbrott:

– Vi går inte ut efter klockan sju på kvällen, vi som bor här. Ni borde inte heller göra det. Situationen är mycket dålig. Men det var inte så här förut. Det är nu det har blivit så här.

Hon hyser heller inget större hopp om framtiden:

– När man har skurit isär äpplet går det inte att få ihop det igen, konstaterar hon.

Kvinnorätsaktivisten Zjanna Saralajeva från den lokala organisationen Kvinnliga ledare i Jalal-Abad låter dock mer hoppfull när vi träffar henne på kontoret i en lägenhet i en typisk sovjetisk betongstadsdel. Hon betonar kvinnors roll som fredsskapare.

– Under själva krisen delade vi ut bröd till familjer som gömde grannar av annan etnicitet och därmed fick fler munnar att mätta, berättar hon.

Efter den akuta krisen har hon varit med och bildat nätverket Kvinnliga fredsskapare i södern. Kvinnoaktivisterna är vana vid att arbeta i motvind men Zjanna Saralajevas grupp har vuxit under de 14 år som den funnits. Gruppen är etniskt blandad, ungefär hälften är kirgizer och hälften är uzbekier.

Situationen är fortfarande mycket instabil i hela Kirgizistan. Efter parlamentsvalet i oktober har de fem största partierna i skrivande stund inte

kunnat enas om en regeringsbildning. Den södra delen av landet ligger i stort sett utanför regeringens kontroll, vilket försvårar en utredning av händelserna i juni. En internationell undersökningskommission ledd av den finländske diplomaten Kimmo Kiljunen har just inlett sitt arbete. Men de kommer att få svårt att samarbeta med myndigheterna i södern, där lokalpolitikerna motsatt sig all internationell inblandning. ■

Fakta/Kirgizistan

Mellan den 11 och 14 juni 2010 pågick etniska sammanstötningar mellan kirgizer och uzbekier i södra Kirgizistan. Enligt officiella siffror dödades 429 personer, men betydligt högre siffror har nämnts. Den slutgiltiga siffran återstår att fastställa. Cirka 400 000 personer drevs på flykten. Av dessa blev omkring 300 000 internflyktingar medan 100 000 flydde till grannlandet Uzbekistan. Den senare gruppen har nu återvänt hem, tillsammans med cirka 75 000 av internflyktingarna. Kirgizistan har 5,5 miljoner invånare och blev självständigt 1991 i samband med Sovjetunionens upplösning. Landet styrdes fram till 2005 av president Askar Akajev, som då avsattes i den så kallade »tulpanrevolutionen«. Då övergick presidentposten till Kurmanbek Bakiev, som själv avsattes i en revolt i april 2010. Landet styrs sedan dess av en interimregering under den tillförordnade presidenten Roza Otunbajeva. Interimsregeringen vill leda landet i mer demokratisk riktning och har utarbetat en ny konstitution som ger parlamentet större makt. Etniska stridigheter och intern splittring har försvagat regeringens ställning.

FN:s flyktingorgan UNHCR har i samarbete med franska ACTED bidragit med nödbostäder.

Varje drabbad familj har rätt till en standardiserad tillfällig bostad på 28 kvadratmeter.

Tobias och Eva-Lisa väntar på domen om sin ekonomiska framtid.

I Gran sameby har renskötaren Tobias Jonsson tvingats till konkursens rand. Gruvföretaget Blackstone Nickel AB vill inte betala ut full ersättning efter att provborrningar störde renskötelsen tidigare i år. Sverige har inte ratificerat ILO-konventionen 169 om urfolks rättigheter.

Text: Helena Söderqvist

Kampen om fjället

FOTO: HELENA SÖDERQVIST

Tobias Jonsson örnmärker en kalv under årets kaotiska kalvning. Vid skiljningen under hösten identifieras renarna med hjälp av märkningen.

FOTO: EVA-LISA MYNTTI

Renkalvning förra året.

– Det här är Gran sameby, säger Tobias Jonsson och drar med handen över en karta.

Amnesty Press sitter hemma i Tobias Jonssons kök i huset i Mickelsträsk fyra mil norr om Umeå. Hans hustru Eva-Lisa Myntti och hunden Chomper sitter bredvid och lyssnar på historien de känner så väl. Historien som startade i början av året med ett möte och som har slutat med en rättsprocess och med en risk för personlig konkurs.

– Vi hade vårt första möte med Blackstone Nickels AB år 2008. De ville träffa mig och min hustru Eva-Lisa för att berätta om flygundersökningar som skulle ske över samebyn. Vi för dit med kartan och berättade hur känsligt det är med renskötelse. De lyssnade på det vi sade. När vi för därifrån kändes det oroligt men man lägger ju som sådana känslor bakom sig, säger Tobias Jonsson.

Ett år efter mötet kom ett nytt brev från Blackstone Nickel AB. De skulle börja provborra efter nickel, koppar och zink. Liknande undersökningar har de redan gjort på flera håll i både Norrland och Norge. För Tobias Jonssons familj har provborrningen lett till

»För Tobias Jonssons familj har provborrningen lett till ekonomisk katastrof.«

ekonomisk katastrof. Sedan i somras har han skulder på runt en miljon kronor till ett foderföretag och i obetalda löner.

– Det är inget att sticka under stol med, jag håller på att gå i personlig konkurs, säger Tobias Jonsson.

Det var i maj i år som renkalvningen påbörjades på helt fel plats. Trots att det fanns tydliga villkor på hur kommunikationen skulle ske mellan företaget och samebyarna havererade den kedjan. Därför försenades vandringsupp till fjället för kalvningen. Tobias Jonsson var tvungen att köpa in extra pelletsfoder under den kommande månaden när renarna blev kvar i en

betesbage omgärdad av stängsel några mil söder om fjället. Vissa nätter sov han på skotern för att skydda renarna från rovdjur. Han hade inte råd att ta in en veterinär som kunde hjälpa till under den känsliga kalvningen. Totalt dog 16 kalvar under kalvningen, berättar Tobias Jonsson och tillägger att det är svårt att vara säker på de exakta orsakerna:

– Jag stod och såg på när mitt livskapital höll på att gå under, säger han.

I juni skickade han in ersättningskrav till Blackstone Nickel AB för de extra utgifterna. Företaget har meddelat att de inte vill betala för kostnader som uppkom efter april månad, eftersom företaget provborrningen då var klar. De ifrågasätter även storleken på ersättningsbeloppen. I dag ligger ärendet hos Bergsstaten som ska besluta om företaget är skyldigt att betala hela beloppet eller inte. Bergsstaten är ett särskilt beslutsorgan inom Sveriges geologiska undersökning, SGU, med uppgift att bland annat handlägga och besluta i ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral.

Sedan 2007 har Blackstone Nickel AB genomgått olika processer med Bergsstaten, Länsstyrelsen och Miljöödomstolen för tillstånd om provborring. Processerna har tagit lång tid

eftersom området för efterforskningar befinner sig inom Sveriges största naturreservat Vindelfjällen. Tomas Stafjord är reservatsförvaltare och berättar vad som har hänt.

– Det som möjliggjort provborringarna är kryphål i de föreskrifter för reservatet som finns för att skydda både den känsliga naturen och rennäringen. I Sverige har vi en minerallag som är oerhört stark.

Tomas Staafjord är oroad över det som har skett:

– Framför allt stör provborrandet rennäringen i området, men det är också ett steg i fel riktning när handlar om att skydda denna unika natur.

Erfarenheterna för Gran sameby är symboliska för renskötarens ställning i Sverige. Enligt renskötsekräven har renskötaren rätt till brukande av marken, grundad på »urminnes hävd«. Men intressekonflikter mellan markägare och renskötare har funnits sedan 1700-talet då den svenska staten började uppmuntra nybyggare att etablera sig på marker där samerna tidigare hade skött sina renar.

Intressekonflikterna verkar inte ha minskat. En utredning från 1999, beställd av dåvarande regering, ansåg att en ratificering av ILO-konvention 169,

om urfolks rättigheter, inte var nödvändig eftersom de svenska lagar som fanns var tillräckliga för att skydda renskötare. Men för att Sverige ska kunna uppfylla de minimikrav som andra markägare har »måste samerna få ett starkare skydd mot sådana inskränkningar«, konstaterade utredningen.

Lotta Lauritz, jurist på Bergsstaten, är tveksam om ett ratificerande av ILO-konventionen hade gjort någon skillnad i fallet med Blackstones närvaro i Gran sameby:

– Det är inte avgörande om man äger marken eller inte i frågan om undersökning eller utvinning av mineral. Även en markägare kan få stå tillbaka för att möjliggöra det.

Lotta Lauritz förklarar att samernas nyttjanderätt till renskötelsesområdet enligt minerallagen ger dem i princip samma inflytande och andra rättigheter som ett ägande skulle ge.

– Jag tror därför inte att ett under-tecknande av ILO-konventionen skulle innebära någon avgörande förändring i just detta avseende, säger hon.

Tobias och Eva-Lisa rullar ihop kartan över samebyn på köksbordet. Eva-Lisa Myntti är jurist och har under årens lopp drivit rättsärenden åt enskilda samebyar i markägandefrå-

Tobias Jonsson och Eva-Lisa Myntti hemma vid köksbordet.

»Med tillräcklig lobbying verkar man kunna ändra en hel del lagar.«

gor. ILO-konventionen skulle kanske inte innebära ett garanterat skydd för rennäringen gentemot gruvföretag menar hon. Men konventionen skulle eventuellt innebära att minerallagen ändrades till renskötarens fördel.

Hon har sin teori klar:

– Självklart är företaget här i väntan på att lagarna om gruvprospektering ska ändras. För i dag går det ju inte att öppna upp en gruva i obruten fjällmark som Vindelfjällen är. Företaget har säkert tålmod och med tillräcklig lobbying verkar man kunna ändra en hel del lagar. ■

Fotnot: ILO-konvention 169 har ratificerats av 22 länder. ILO är FN:s organ för arbetsmarknadsfrågor och har sitt säte i Genève. Läs mer på www.ilo.org

FOTO: HELENA SÖDERQVIST

»Vi ger inte upp«

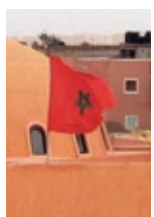

Tältlägret Gdaim Izik utrymdes och förstördes av marockanska styrkor den 8 november. Ett antal personer uppges ha dödats.

FOTO: MAP/AP/SCANPIX

Hon har varit »försvunnen« i fyra år. I slutet av 2009 kallades hon »Saharas Gandhi« när hon i 32 dagar hungerstrejkade på Lanzarotes flygplats. Nyligen besökte hon Frankrike, landet som har en nyckelroll i konflikten mellan Västsaharas självständighetsrörelse Polisario och Marocko. Amnesty Press mötte Aminatou Haidar i Paris.

Text: Anja Sahlberg

Det finns ingen hejd på applåderna i socialistpartiets mötesrum 6217 i den franska nationalförsamlingen i hjärtat av Paris. *Sahara libre!* ("För ett fritt Väst-sahara!"), ropar en ung man i publiken och jublet tilltar än mer. Aminatou Haidar ler. Hon vinkar, tar i hand och kindpussas på vägen fram till podiet där hon ska tala. Hon harklar sig.

– Jag känner en stor stolthet över att vara här i denna anrika institution som är de mänskliga rättigheternas vagg. Först vill jag passa på att tacka den franska regeringen för deras ansträngningar under min hungerstrejk för ett år sedan, vilket bidrog till att jag fick åka hem.

Så börjar Aminatou Haidar sitt anförande på en närmast perfekt franska. Stora målningar som påminner

om viktiga händelser i den franska republikens historia omger den västsahariska aktivisten. Hon ser skör och blyg ut där hon sitter i sin orange-spräckliga traditionella västsahariska klädsel bakom mikrofonen men hennes röst uttrycker stolthet, mod och beslutsamhet.

När vi senare träffas för en intervju är de artiga inledningsorden glömda och i stället kommer skarp kritik mot värdnationen:

– Fransmännen har en nyckelposition i Västsaharakonflikten, som nu har varat i 35 år, och de är högst ansvariga för det dödläge vi befinner oss i. De stöttar den marockanska ockupationsmakten och blockerar alltid FN-resolutioner som är till gagn för det västsahariska folket.

Aminatou Haidar konstaterar att Frankrikes regering skulle kunna bidra till en lösning av konflikten och

öppna dörren till den folkomröstning om självständighet som det västsahariska folket enligt FN har rätt till:

– Utan fransmännens stöd har Marocko inte mycket att sätta emot!

Den 44-åriga tvåbarnsmamman Aminatou Haidar lyckades väcka en hel värld då hon i slutet av 2009 satt på Lanzarotes flygplats och vägrade äta under 32 dagar. Hungerstrejken var en protest mot att marockanska myndigheter utvisat henne till Kanarieöarna för att hon hade vägrat att uppges Marocko som sitt hemland i ett rutinformulär på El Aaiuns (Laayoune) flygplats. Aminatou Haidar var på väg hem efter en månadslång utlandsresa där hon bland annat besökt USA för att motta *Civil Courage Prize*.

Hungerstrejken passerade inte obemärkt. Nobelpristagare, kulturpersonligheter, organisationer som Amnesty engagerade sig. Plötsligt riktades de stora mediabolagens strålkastarljus på Västsahara och den konflikt som tycks dömd att kallas kort och gott »bortglömd«. Spaniens premiärminister José Luis Rodríguez Zapatero och Frankrikes president Nicolas Sarkozy ingrep för att hitta en lösning.

Efter att hon till sist fått återvända till Västsahara falnade mediernas intresse ganska snabbt, men Aminatou Haidars kamp fortsätter, trots att vardagen är allt annat än enkel:

Aminatou Haidar.

FOTO: ANJA SAHLBERG

– Fysiskt sett mår jag bra idag, säger hon lägmält. Men jag har inget psykiskt lugn.

Efter en stunds eftertanke förklarar hon:

– Som aktivist i det ockuperade Västsahara ser jag förtrycket mot en oskyldig befolkning dagligen. Mitt liv är ständigt hotat och så även mina barns. Marockansk polis förföljer mig. De är alltid bakom min rygg, ständigt framför mitt hus. Jag har intrycket av

»Mitt liv är ständigt hotat och så även mina barns. Marockansk polis förföljer mig.«

Fakta/Västsahara

Västsahara blev 1884 en spansk koloni. 1966 slog FN:s generalförsamling fast att Västsahara hade rätt att bli fritt från det spanska kolonialstyret. 1975 inleddes det spanska återtagandet och Marocko och Mauretanien ockuperade området. Mauretanien drog sig senare tillbaka. Fram till att vapenvilan 1991 ingicks pågick ett krig mellan självständighetsrörelsen Polisario och Marocko. 1991 anlände FN-styrkan Minurso Västsahara för att övervaka vapenvilan och förbereda en folkomröstning om Västsaharas framtida status. År 2009 utnämndes den amerikanske diplomaten Christopher Ross till FN:s nya sändebud. Han meddelade 11 november att nya samtal mellan Marocko och Polisario ska hållas i december.

FOTO: EMMANUEL ROYER

Stora delar av Västsahara är öken.

att de i vilken sekund som helst kan göra något mot mig eller min familj.

Vi träffas i en tid då situationen i ockuperat område är alarmerande. Den största protestaktionen på flera decennier pågår i tältläger utanför flera städer.

– Tusentals västsaharier protesterar på ett fredligt sätt mot den över tre decennier långa ockupationen och vår svåra socioekonomiska situation, säger Aminatou Haidar. Det marockanska kungadömet har aldrig accepterat sådana här aktioner, inte heller den här gången.

Alla som försöker ta sig till lägren har attackerats av marockansk polis och den 24 oktober dödades en 14-årig pojke vid ett läger utanför El Aaiun.

Aminatou Haidar, den flerfaldigt prisbelönta aktivisten, har bjudits in till Paris i egenskap av ordförande för den västsahariska människorättsorganisationen CODESA. I det fullsatta mötesrummet räknar hon upp åtskilliga brott mot de mänskliga rättigheterna i ockuperat område, med datum och fullständiga namn på västsaharier som de senaste åren har misshandlats, fängslats, torterats eller tvångsdeporterats.

– Just nu sitter över 40 västsahariska samvetsfångar i marockanska fängelser utan rättegång, påminner Aminatou Haidar.

Hon vet vad de går igenom. Minnena från åren 1987–91, då hon satt i ett hemligt marockanskt fängelse utan att hennes familj visste om hon fortfarande levde, går aldrig att utplåna. Riskerna är stora, men Aminatou Haidar ser inga andra alternativ än att fortsätta sitt engagemang för mänskliga rättigheter och ett fritt Västsahara. Folkomröstningen om självständighet som

FN-styrkan Minurso är på plats för att genomföra sedan vapenvilan 1991 tycks långt borta. Idéer om självständighet avfärdas helt av Marockos kung Mohammed VI, från marockanskt håll talas lite luddigt om »begränsat självstyre«. Aminatou Haidar ger dock inte upp hoppet om att folkrätten till slut ska segra:

– Jag kommer att vara optimist så länge det västsahariska folket är beslutet att fortsätta kampen för frihet. Trots terror och förtryck står vi än så länge stadigt.

Hon tillägger att det internationella samfundet tycks allt mer medvetet om, och bekymrade över, vad som sker i ockuperat område.

– Vi har med vårt fredliga motstånd till viss del lyckats tränga igenom den tystnadens mur som Marocko har försökt installera runt Västsahara, säger Aminatou Haidar.

Trots att de senaste årens informella samtal mellan Polisario och Marocko, under FN:s ledning, inte har gett någonting, tror Aminatou Haidar fortfarande att en verklig fredsprocess är möjlig:

– Det måste hända något nu, det internationella samfundet kan inte blunda för den situation som råder och uppenbara brott mot de mänskliga rättigheterna. Vårt budskap till omvärlden är tydligt, vi ger inte upp! Jag tror på den unga generationen västsaharier och jag har fortfarande förtroende för det internationella samfundet.

Med de hoppfulla orden slutar vår intervju. Aminatou Haidar ger mig två kindpussas och poserar sedan med en skara unga västsaharier och algerier som otåligt väntat på att få ta en bild med kvinnan som de kallar »vår hjälte«.

Kort tid efter intervjun blir krisen i det ockuperade Västsahara akut. Den 8 november stormas tältlägren utanför västsahariska städer av marockanska styrkor. Ett antal personer, både marockaner och västsaharier, dödas. Den internationella insynen i Västsahara är mycket begränsad och det finns inga oberoende uppgifter om hur många som dödas, skadas eller försvinner.

I städer som El Aaiun utbryter kravaller. En ny omgång informella FN-samtal förmår inte bryta dödläget mellan Marocko och Polisario. Och under november kommer allt fler varningar om att Västsahara står inför randen till en ny väpnad konflikt. ■

Mutornas makt över valet

Mot en mindre summa pengar köper de största partierna de fattiga väljarnas röster i Tanzania. I slutet av oktober var det val och den sittande presidenten Jakaya Kikwete vann som väntat. Men bakom segern gömmer sig valfusk och utbredd korruption.

– De som lider av korruptionen är medborgare som jag själv, säger skraddaren Malijani Matengo.

Text: Karolina Schützer

Det är ingen vanlig söndag i Tanzania. Det är den 31 oktober och landets fjärde demokratiska flerpartival. Enligt officiella siffror har närmare hälften av Tanzanias 44 miljoner invånare registrerat sig för att få gå och rösta. Det märks att regeringspartiet CCM har mest resurser, överallt på reklamtavlor och husväggar hänger deras gul-gröna affischer.

Men pengarna används inte bara till valaffischer som man tapetserar landet med, de används också till att muta befolkningen. Det är inga stora summor det handlar om. Enligt uppgift betalar de motsvarande 25 svenska kronor för att köpa en väljares röst.

– Det är inget ovanligt. Alla vet om det, det är så verkligheten ser ut. Men det är inte bara pengar, när man kommer på valmötena kan man få gåvor också. Och det är bara ett fåtal fall som har gått till domstol. Korruptionen är hemsk, den förstör landet, säger 22-åriga Justice, som inte vill uppge sitt efternamn.

Han bor i huvudstaden Dar es Salaam och arbetar på en biståndsorganisation.

Att korruptionen förstör Tanzania är en utbredd åsikt. Journalisten Simon Martha Mkina skriver för den engelskspråkiga dagstidningen The Citizen. Han har ägnat flera år åt att uppmärksamma problemen.

– På sätt och vis påverkas valet av pengarna, eftersom CCM har mycket större ekonomiska resurser att lägga på sin kampanj. De är kapabla till

mycket mer än oppositionen, som istället är helt beroende av medlemsantalet. Vid förra valet dök det till exempel upp flera tidningar som tydligt stödde CCM, tidningar som försvann dagen efter valet, förklarar Simon Martha Mkina.

Tanzania är ett av Sveriges största biståndsländer och förra året betalades 732 miljoner kronor ut. Jonas Ewald forskar om demokratiseringsprocesser i Tanzania och Rwanda vid Göteborgs universitet. Han tror att problemet med köpta röster kan skada demokra-

I Stone Town på Zanzibar firade anhängare både till CCM och oppositionspartiet CUF att valet denna gång hållits utan våldsamheter.

tiutvecklingen och att Tanzania har en lång väg kvar att gå:

– Det är klart att det parti som har mest resurser till sitt förfogande kan locka till sig fler röster och därmed snedvridda demokratiseringsprocessen. Korruption är ju ett problem för demokratiseringsprocessen på många olika sätt.

Tanzanias antikorrupsionsbyrå, PCCB, har just nu sex fall uppe i domstol, men det är bara en bråkdel av vad som finns under ytan. Över 6 000 fall väntar på rättslig prövning, men systemet är långsamt och trögt. Korruptionen finns på alla nivåer i samhället. Från ministrarna ner till busschaufförerna. Att partierna köper väljarnas röster är bara ett småskaligt exempel. För två år sedan skakades landet av en gigantisk korruptionsskandal och delar av regeringen och premiärministern tvingades avgå.

CCM, *Chama Cha Mapinduzi*, Revolutionspartiet på swahili, har styrt Tanzania sedan självständigheten 1961. Än så länge finns ingen möjlighet för oppositionspartierna att vinna. President Jakaya Kikwete går nu in på

Skraddaren Malijani Matengo.

Det styrande partiet CCM dominerade i valkampanjen.

sin andra mandatperiod och trots att han inte kan sägas ha begått några stordåd för att bekämpa korruptionen tycks han vara populär, framförallt ute på landsbygden. När enpartisystemet avskaffades 1992 och det blev tillåtet för fler än det regerande partiet att ställa upp i valet ville människorna på landsbygden inte ha någon opposition. Många ansåg att det var tydligare och bättre med ett parti.

Tre veckor före valet kliver vi på en buss för att åka västerut i Tanzania, bort från huvudstaden för att höra vad väljarna ute i landet säger. Ju längre bort från storstaden vi kommer desto fler CCM-flaggor ser vi i byarna busen passerar. I ett containerliknande hus i utkanten av staden Morogoro möter vi skraddaren Malijani Matengo. Kvinnor och män kommer och går från hans syateljé medan vi står i skuggan och pratar. Ljudet från en av hans två symaskiner hörs ständigt under samtalet då en anställd arbetar flitigt i bakgrunden.

Malijani Matengo berättar att han suttit fångslad i ett år för att han vägrat betala en muta och säger att han är besviken på hur regeringen hanterat problemen med korruption.

– De kom in och sade att du ska sitta i fängelse, men anledningen fick jag aldrig riktigt veta, de ville bara ha pengar. Så visst, det är sant, korruption är ett stort problem i Tanzania. Och sorgligt nog så har de som sysslar med det inte blivit straffade. De som lider är vanliga medborgare som jag själv, säger han uppgivet.

Ovan till vänster. Medan oppositionen talade om valfusk utropades president Jakaya Kikwete den 5 november till segrare med 61 procent av rösterna.

»Vi kan inte utveckla skolor eller sjukvård när pengarna försvinner in i korruption.«

Många i Morogoro är klädda i CCM-partiets färger från topp till tå; Kepsar, t-tröjor och saronger. Här älskar man president Kikwete. Till och med Malijani Matengo är positiv, trots att han blev fängslad och trots att han är kritisk mot att korruptionen får pågå utan att något görs, så tycker han att presidenten gör ett bra jobb.

Det är svårt att hitta någon som öppet kritiserar presidenten. Men taxichauffören som kör oss tillbaka till busstationen berättar att det finns saker han är missnöjd med. Han går med på att göra en intervju, under förutsättning att det sker i bilen och att han slipper uppge sitt namn. Han talar snabbt och ivrigt:

– Jag ser ingen som helst rättvisa i det här valet. CCM köper röster av människor hela tiden. CCM har pengar och de använder alla krafter de har för att se till att de vinner. Det är inte lätt för oppositionen att mäta sig med dem.

– Jag tycker inte om det som vår president har gjort, fortsätter han. Han har inte hållit sina löften och hans parti CCM försöker splittra oppositionen på ett oärligt sätt. Ofta när de besöker byarna ute i landet så varnar de folk för att rösta på oppositionen. Alla som bor i Tanzania är väl medvetna om vad som pågår. Fast alla behåller ilskan i sina hjärtan.

Även om kritiken mot presidenten och hans parti CCM är hård så riktas också kritik mot oppositionen, något som syns i de dagstidningar som betraktas som opartiska.

Det återstår att se om den utbredda

korruptionen kan stävjas så att den demokratiska utveckling som medborgare i Tanzania kräver kan bli verklighet. Justice på biståndsorganisationen i Dar es Salaam hoppas men ser också svårigheterna.

– Det finns många som har goda planer för landet men så länge korruptionen finns kan de inte förverkligas. Vi kan inte utveckla skolor eller sjukvård när pengarna försvinner in i korruption och hamnar i fel händer, säger han. ■

Fakta/Tanzania

Tanzania är ett av världens fattigaste länder. Av landets 44 miljoner invånare är cirka 30 procent analfabeter. Tanzania är dock ett av de mer stabila och säkra länderna i Afrika och den etniska mångfalden bland befolkningen har gjort att ingen folkgrupp dominerat. Efter att ha varit en tysk koloni mellan 1886 och 1919 tog briterna över efter första världskriget. 1964 slogs Tanganyika och Zanzibar ihop och Tanzania bildades.

Allmänna val hölls för första gången 1961 men fram till 1992 tilläts bara ett parti. De första flerpartivalen ägde rum 1995.

Enligt de mätningar som den internationella antikorrupsionsbyrån, Transparency International, gör uppfattas Tanzania i dag vara mer korrumpert än för tre år sedan. Av 180 länder hamnar Tanzania i dag på plats 126. På sista plats ligger Somalia.

Leendet sprider sig över hela ansiktet när årets Per Anger-pris-tagare återberättar det uzbekiska ordspråket »Det är lustigt när en gräshoppa hoppar upp i en höskrinda. Men det är ännu lustigare när gräshoppans hopp välter hela lasset«. Människorättskämpen Jelena Urlajeva säger sedan: – Det är just det vi hoppas på ska hända.

Text: Emilie Holmstrand

Uzbekiskan Jelena Urlajevas hatt gnistrar i strålkastarljuset när hon, märkbart rörd, kliver upp på scenen vid prisceremonin den 15 november under MR-dagarna i Örebro. Integrationsminister Erik Ullenhag har som representant för regeringen precis gratulerat Jelena Urlajeva till priset och som medmänniska tackat henne för att hon orkar stå upp för de mänskliga rättigheterna.

Jelena Urlajeva lyfter upp sfären, som föreställer två omslutande händer och i silver väger lika mycket som ett människohjärta, och höjer den mot taket. Med motiveringen »för att i en hotfull omgivning ... osjälvviskt och med fredliga medel och med stort personligt mod riskerat sitt eget liv och hälsa i kampen för mänskliga rättigheter« tilldelas hon Per Anger-priset år 2010.

Flera gånger har Jelena Urlajeva på grund av sitt arbete för mänskliga rättigheter spärrats in på mentalsjukhus av de uzbekiska myndigheterna. Det berättar hon när Amnesty Press träffar henne några dagar före prisutdelningen. Totalt isolerad satt hon vid ett tillfälle inspärrad i fyra månader. En

Enligt Jelena Urlajeva är stödet från utlandet väldigt viktigt för uzbekerna.

»Sanktionerna var ett bra straff. Det var ett tillfälle att brännmärka politikerna.«

gång fick hon tillåtelse att träffa sin advokat. Hemma fanns hennes man och hennes adoptivson, som inte ens fyllt två år.

– Det är det värsta man kan tänka sig, förklarar hon.

Och det säger en kvinna som vet hur det känns att misshandlas svårt av uzbekiska säkerhetsstyrkor.

Samtidigt som tolken Torsten M Nilsson översätter Jelena Urlajevas ord visar han hur vätska injicerades in i hennes arm.

– Jag fick så mycket preparat att jag var rädd att jag till slut skulle bli galen av dem. Jag var väldigt rädd för det. Jag trodde att de uzbekiska myndigheterna skulle kunna åstadkomma något sådant, säger Jelena Urlajeva. Det är oerhört viktigt att vara klar i huvudet när man gör det jag gör och jag minns att mina tankar ibland var helt dimmiga.

Situationen i Uzbekistan är typisk för det centralasiatiska området.

Kränkningarna av de mänskliga rättigheterna sker systematiskt – tortyr, godtyckliga gripanden, inskränkt yttrandefrihet och barnarbete. I dag leder Jelena Urlajeva den Uzbekiska alliansen för mänskliga rättigheter vars främsta uppgift är att sammanställa rapporter om kränkningar och skicka dessa till främst FN. För att dokumen-

Fakta/Per Anger-priset

Instiftades av Sveriges regering år 2004 och delas ut av Forum för levande historia till minne av den svenske diplomaten Per Anger. Han utsågs 1942 till legationssekreterare vid svenska ambassaden i Budapest. Sedan Nazityskland tillsammans med ungerska pilkorsrörelsen 1944 tagit makten i Ungern arbetade Per Anger tillsammans med Raoul Wallenberg för att rädda ungerska judar undan deportation.

Med skratt och mod som vapen

FOTO: EVA WIKDAHL

tera barnarbetet, som den uzbekiska regeringen förnekar, har Jelena Urlajeva smugit runt i diken runt bomullsfälten och fotograferat barnens arbete: – Barnen används istället för maskiner. De vaktas av speciella styrkor.

Genom att stärka varandra försöker de uzbekiska människorättsförsvararna att stå ut med allt de upplever och övergreppen mot dem. Det sker bland annat genom att de berättar dråpliga historier om när de har gripits.

– Vi försöker att få tid att träffas och skratta åt maktavarna. Ibland är berättelserna så löjliga att vi skrattar, förklarar Jelena Urlajeva.

Med allvarlig min fortsätter hon:

– Det är svårt men det finns inga andra alternativ.

Trots att de försöker att stödja varandra kan omständigheterna bli så hopplösa att inte alla människorättsförsvararna kan vara kvar i landet.

Den 13 maj 2005 samlades tusentals demonstranter på ett torg i staden Andijan. Enligt den uzbekiska regeringen dog 187 människor i tumultet när uzbekiska säkerhetsstyrkor öppnade eld rakt in i folkmassan. Enligt Jelena Urlajeva dog uppåt 1 000 personer. EU fördömde massakern och införde sanktioner mot Uzbekistan. Sanktionerna, som bland annat riktade sig mot tolv personer i regimen, har med tiden luckrats upp och i oktober 2009 upphävde EU den sista sanktionen – vapenembargot. Någon utredning av vad som hände i Andijan har dock inte gjorts.

– Det var inte alls bra av EU, säger hon. Helt fel. Sanktionerna var ett bra straff. Det var ett tillfälle att brännmärka politikerna. Jag vet att de var väldigt arga och missnöjda. Nu känner de sig som segrare. De är glada över att EU

FOTO: JELENA URLAJEVA

Barnarbetare fotograferade i smyg av Jelena Urlajeva.

erkänner dem. De skryter med att de är godtagna medborgare.

Jelena Urlajeva målar upp en bild av att det numera råder ett närmast skräckliknande tillstånd i Andijan. I somras åkte hon dit för att tala med vittnen till massakern för fem år sedan.

– Men så fort jag nämnde det sprang människor sin väg. Det finns många angivare och det är dem människor är rädda för. Människorna är rädda för att hamna i fängelse, avrättas eller dödas på annat sätt.

På årsdagen för massakern försöker människorättsförsvarare årligen att samlas vid det stora monumentet *Mod* i huvudstaden Tasjkent för att hedra dem som dog. Förra året lyckades en manlig aktivist, förutom att traditionsenligt lägga en blombukett vid monumentet, även veckla ut en banderoll med ett kritiskt budskap till president Islam Karimov. På grund av denna aktion greps aktivisten. Han misshandlades svårt, torterades och sattes i isoleringscell i 60 dagar. Familjen utsattes för trakasserier. När mannen släpptes var han så illa tilltygad att han numera lever som politisk flykting i USA där han har fått asyl.

Att Jelena Urlajeva själv kommer att drabbas av repressalier när hon återvänder till Uzbekistan är inget hon fasar för. De uzbekiska människorättsförsvararna har genomlevt så mycket att de är väl medvetna om vad deras engagemang kan leda till.

– Den risken tar vi medvetet. Vi är inte längre rädda för fysiska övergrepp, säger Jelena Urlajeva.

Hon tror dessutom att Per Angerpriset, »detta fina betyg från ett sådant respekterat land«, kan hjälpa till att skydda henne från de uzbekiska myndigheterna:

– Maktavarna är rädda för stödet vi får och den ökade kontakten med omvärlden.

Det som utvecklats till ett livskall för Jelena Urlajeva tog sin början för 14 år sedan genom en personlig tragedi som drabbade hennes bror. Målet för hennes arbete är lika banalt som det är svårt att uppnå.

– Bo och leva i ett fritt land. Att människor, vuxna och barn, ska få leva i lugn och ro. Det är min dröm. Det är vad jag jobbar för, säger Jelena Urlajeva. ■

FOTO: EVA WIKDAHL

Att Jelena Urlajevas arbete betyder mycket för många uzbekier märktes under prisceremonin. Så snart Jelena Urlajeva avslutat sitt tacktal sprang två människor upp på scenen och kramade om henne. Sulton Murad var uzbekisk människorättsförsvarare men studerar nu på Stockholm universitet och söker asyl i Sverige.

»Jag fick så mycket preparat att jag var rädd att jag till slut skulle bli galen av dem.«

Fakta/Uzbekistan

Efter Sovjetunionens upplösning år 1991 blev Uzbekistan tillsammans med Kazakstan, Turkmenistan, Tadzjikistan och Kirgizistan plötsligt lämnade att ta sitt öde i egna händer. Kommunistpartichefen Islam Karimov blev Uzbekistans president. I december 2007 hölls det senaste valet och Karimov vann i ett val som beskrevs som en »politisk charad«. De tre motkandidaterna stödde alla Karimov.

Organisationen Freedom House placerar Uzbekistan, på sin »värstinglista« (*Worst of the worst*) över de 17 länder i världen som är sämst när det gäller mänskliga rättigheter. Vad som exakt hände i Andijan i maj 2005 är fortfarande oklart. En grupp beväpnade män attackerade natten mellan 12 och 13 maj fängelset i staden och fritog så en grupp på 23 affärsmän. Ett antal fängelsevakter ska ha dödat vid stormningen. Gruppen tog sedan över en regeringsbyggnad i staden och höll ett 20-tal myndighetspersoner som gisslan.

Under dagen den 13 maj samlades allt fler människor på ett centralt torg. Säkerhetsstyrkor öppnade sent på eftermiddagen urskillningslöst eld mot folksamlingen.

Fotnot: En längre intervju med Jelena Urlajeva finns på webben: www.amnesty.se/ap

Text och foto: Eva Wikdahl & Emilie Holmstrand

Kan försoning beställas?

När Soraya Posts romska mamma var gravid i sjunde månaden med sitt tredje barn tvingade den svenska staten henne att abortera barnet, en pojke. Sedan tvångssteriliserades hon. Det är djupa sår som »Delegationen för romska frågor« genom sitt förslag att inrätta en sannings- och försoningskommission för romer hoppas kunna lindra.

»Tattarplågan«, »zigenareländet«. Maria Leissner är upprörd. Med grova ord berättar hon om den diskriminering romer har utsatts för i Europas historia och fortfarande utsatts för. Hur svenskarna projicerat alla problem i samhället på »dom andra«. Under seminariet *Sannings- och försoningskommission för romer?* avslöjar Maria Leissner att när hon för fyra år sedan tackade ja till att leda arbetet i Delegationen för romska frågor visste hon inte särskilt mycket om romer. Just kunskapen tror hon är nyckeln till hur diskrimineringen av romer ska stävjas:

– Det finns ingen skamtröskel i rasismen mot romer. Vi måste införa en. Det man inte vet skäms man inte för. Vi behöver veta!

På en fråga huruvida försoning verkligen kan ske på initiativ av förövaren svarar Maria Leissner att »det inte går att beställa försoning« men för att det förhoppningsvis ska kunna ske är det en absolut förutsättning att sanningen kommer fram.

Soraya Post, även hon ledamot i

Romska barn i en slovakisk skola, april 2010.

Soraya Post.

FOTO: EMILIE HOLMSTRAND

Delegationen, beskriver romernas situation i Sverige som en »500-årig pogrom« där alla myndigheter samarbetat mot romerna:

– Det är inte vi romer som har problem, utan det är samhället. Vi lider av problemet.

Att återskapa tilliten mellan romerna och det svenska samhället anser hon vara en nödvändighet för kommande generationers skull:

– Annars kommer vi inte att kunna lämna detta antiziganismens tidevarv.

Emilie Holmstrand

FOTO: AI

Mänskliga rättigheter bör genomsyra allt

Temat för MR-dagarna i Örebro var »Från ord till handling«. Lars O. Molin (kd), ordförande i Örebro kommunfullmäktige påminde, apropå diskussionen om främlingsfientlighet, i sitt hälsningstal, om den riksdag som samlades i Örebro för 200 år sedan.

– 1810 beslöts att inbjuda en person till Sverige som hade gjort militär karriär efter franska revolutionen. Han kunde inte svenska, han var inte lutheran och han var inte adlig. Ändå valde Örebroriksdagen att göra Jean Baptiste Bernadotte till kung i Sverige.

Thomas Hammarberg, som nu är Europarå-

dets kommissionär för mänskliga rättigheter efter att tidigare bland annat ha varit generalsekreterare för Amnesty International, betonade att »stora ord måste leda till lokal handling«.

– Vi har de regler vi behöver för att förändra världen i rätt riktning. Problemet är att reglerna inte respekteras tillräckligt, sade han.

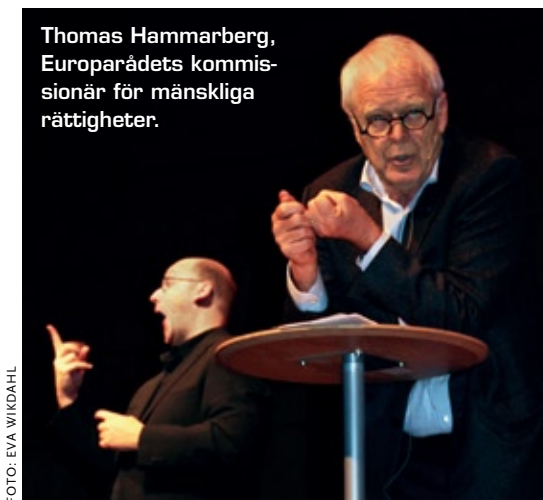
På många håll i Europa fungerar inte rättssystemen och det är fortfarande inte jämlikt mellan kvinnor och män. Mänskliga rättigheter kränks och hatbrott mot romer, invandrare och muslimer i Europa ökar.

För att kunna förverkliga tanken bakom de mänskliga rättigheterna behöver de tränga in i allt: lokalt, nationellt och internationellt, förklarade Thomas Hammarberg och välkomnade förslaget om en nationell kommission för mänskliga rättigheter i Sverige (se AP nr 4/2010).

Thomas Hammarberg påpekade också att många frågor som rör mänskliga rättigheter är kopplade till kommunalpolitik; sjukvård, barnomsorg, frågor om jämställdhet och omhändertagande av nyanlända flyktingar. Därför är viktigt att polis, sjukvårdare, lärare och socialtjänstemän utbildas:

– Skolorna borde se till så att barn lär sig, inte bara om konventionerna, men att de får med sig själva andan och lär sig att ha respekt för andra människor.

Eva Wikdahl

Thomas Hammarberg, Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter.

FOTO: EVA WIKDAHL

Vem har rätt till vård?

En rapport som kartlägger hur Sveriges landsting hanterar vård för papperslösa publicerades den 20 oktober. Enligt den nuvarande lagen har papperslösa rätt till akutvård som inte är subventionerad. Rapporten visar att landstingen tolkar detta olika och att det saknas kunskap om de konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige antagit.

Rapporten, som diskuterades på seminariet *Inga papper – ingen vård?* visar att definitionen av vilka som räknas som papperslösa och hur det ska avgöras om en person är i akut behov av vård är oklar. Den visade också att kommunallagen kan vara ett hinder.

I Örebro menar man att ett enskilt landsting inte har någon befogenhet att ge subventionerad vård till papperslösa och att det skulle vara att motsätta sig kommunallagen.

– Vi kan inte ta lagen i egna händer och vård ges om det finns överkapacitet, menade Gunnel Åkeson från Örebro läns landsting. En del av kritiken mot oss är obefogad.

I Sverige finns sju olika ideella organisationer och kliniker som ger vård till papperslösa.

Representanter från ideella organisationer och kliniker som ger vård till papperslösa beskrev sin vilja att förbättra situationen för vården till papperslösa.

– Frågorna som rör de mänskliga rättigheterna är viktigare än de ekonomiska, sade Maria Kock-Redfors från Svenska Läkarsällskapet.

Eva Wikdahl

MR-dagarna

Den 15–16 november hölls MR-dagarna i Örebro. Numera arrangeras MR-dagarna årligen och nästa år hålls arrangemanget i Stockholm. Demokratiakademin är huvudarrangör tillsammans med sex frivilligorganisationer och två institutioner. Mer information på www.mrdagarna.se

Lundin, oljan och Sudan

– Vad ska Lundin Oil göra? De ska inte göra någonting alls. De ska ställas inför rätta!

Det sade Egbert Wesselink från ECOS vid seminariet *Företags ansvar för statliga övergrepp*. ECOS, *European Coalition on Oil in Sudan*, är en sammanslutning av över 50 europeiska frivilligorganisationer som i juni presenterade rapporten *Unpaid Debt*. I rapporten granskas vad som hände i det som kallas Block 5A i södra Sudan där oljeletning inleddes 1997. Ett konsortium under ledning av svenska Lundin Oil samarbetade med den su-

danesiska regeringen, samma regering som förde krig mot rebellrörelsen SPLA i södra Sudan. Egbert Wesselink ansåg att de utländska oljebolagens agerande gör dem medskyldiga till att 12 000 människor dog i området och att närmare 200 000 personer tvingades lämna sina hem.

– Redan i april 2001 sade dåvarande svenska utrikesministern Anna Lindh att Lundin Oils verksamhet var negativ för Sverige. Sverige har en moralisk förpliktelse att se till att offren får kompensation, sade Egbert Wesselink.

I södra Sudan förbereds nu folkom-

röstningen om självständighet som ska hållas 9 januari 2011. Egbert Wesselink berättade att han träffat Riek Machar, vicepresident i södra Sudan, som var mycket intresserad av möjligheterna att södra Sudan skulle kunna få ersättning för vad som hände i Block 5A. När Lundin Oils konsortium borade efter olja var Riek Machars milisgrupp dock allierad med regeringen i Khartoum och det var därför inte så konstigt att Riek Machar frågade Egbert Wesselink om han själv löpte risk att ställas inför rätta.

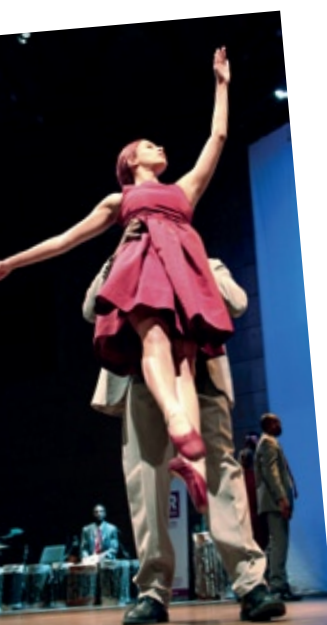
Ulf B Andersson

MR-dagarnas konferencier Maria Johansson.

Professor Augustine John höll avslutningsavtalet.

Danskompaniet Raande-Vo.

En del av utställningen för Örebroprojektet KIT, Kvinnor inventerar trygghet.

Moa Bergström, Teater K i Katrineholm har varit mest givande för dig?

– Jag har bara varit här idag. Augustine John, som talade på temat »Demokrati och MR räcker inte«, var inspirerande. Roligast har alla möten med kunniga människor varit.

Gustav Nord, Färnebo folkhögskola Vad på MR-dagarna har varit mest givande för dig?

– Tycker inte något enskilt seminarium utan mer helheten. Att det finns en stor rörelse som jobbar med mänskliga rättigheter, många oegoistiska människor.

Gunnar Westberg, besökare från Täby Varför besöker du MR-dagarna?

– Fick tips av en bekant som är universitetslärare här i Örebro. Jag är intresserad av MR-frågor och medlem i Kristna fredsrorelsen och Muslimer för fred och rättvisa.

Evis Magnusson, Projektet Kvinnor inventerar trygghet (KIT) i Örebro Varför besöker du MR-dagarna?

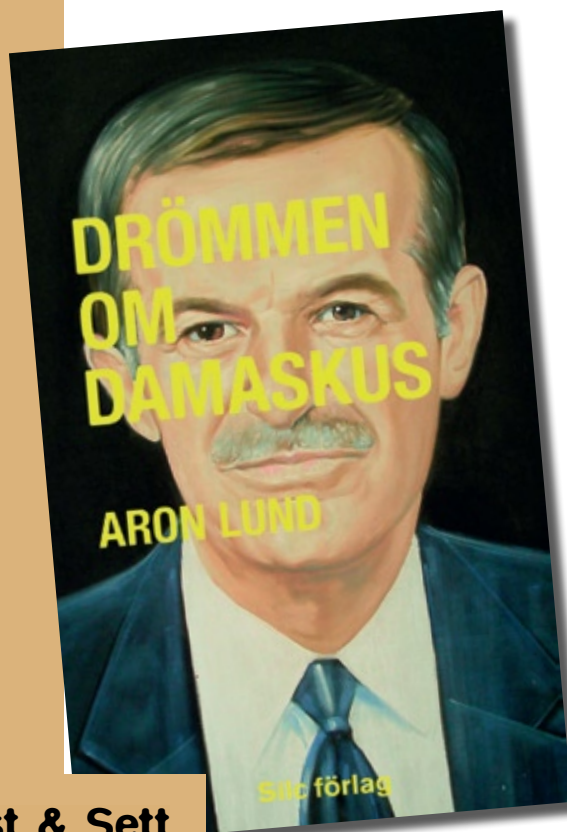
– Jag är här för att KIT ska visa upp sitt projekt som går ut på att kvinnor är i med stadsplaneringen för att göra Örebro mer säkert. Det är en mänsklig rättighet att känna sig trygg när man är ute, tycker jag.

Richard Muhire, besökare, Örebro Varför besöker du MR-dagarna?

– Jag läser juridisk folkrätt och vill jobba med mänskliga rättigheter i framtiden. Här fick jag svar på vissa av de frågor jag hade, till exempel vilka aktörer det finns, hur de jobbar och hur man kan engagera sig.

Det glömda Syrien

»Drömmen om Damaskus«
Aron Lund
Silc förlag

»Varför har Gud och världen glömt Syrien?« Jag fick frågan från en man under min första resa i landet. Nu, 20 år senare, kommer den första boken om Syrien som någonsin givits ut på svenska. *Drömmen om Damaskus* kastar ljus över ett land som märkligt nog inte skapar några tidningsrubriker. Aron Lunds bok är en guldgruva för dem som vill veta mer om landets politiska historia. Den hjälper oss att förstå hur diktatorn Hafez el-Assad och hans tronarvinge, sonen Bashar, lyckats hålla sig kvar vid makten under 40 års tid.

Det här är ingen lättmålad reportagebok. Författarens personliga betraktelser och miljöskildringar fungerar snarast som »vilopausar« i den annars så informationstäta texten. Det är ett gediget arbete som omfattar merparten av det som skrivits om landet i

världen. Men det som gör Lunds bok så intressant är att han låter människorättsförfattare och dissidenter från alla läger kommentera såväl historiska som dagsaktuella politiska skeenden. Många av dem som intervjuas är kända samvetsfångare vars fall Amnesty tagit upp.

Polisstaten Syrien genomsyras av korruption, svägerpolitik och ekonomiskt förfall. Regimen ser till att tillräckligt många har något att vinna på att systemet består. Och alternativen, ja, vilka är alternativen? Det brutala förtrycket under 1980–90-talen resulterade i att så gott som all politisk opposition utplånades: tusentals människor fängslades, »försvann«, avrättades eller flydde landet.

Idag är demokrati- och människorättsrörelsen i Syrien svag och splittrad. Precis som omvärldens kännedom om och protester mot regimen brott. Därför är *Drömmen om Damaskus* en viktig bok. Läs den!

Katarina Bergehed

Akademisk pamflett

»Till frihetens försvar – En kritik av den normativa multikulturalismen«
Per Bauhn & Dilsa Demibag-Sten
Norstedts

Professorn i praktisk filosofi, Per Bauhn och journalisten Dilsa Demibag-Sten har tidigare gjort viktiga insatser för att spetsa diskussionen om mänskliga rättigheter genom läroböcker om de mänskliga rättigheternas filosofiska grundval, eller via tydliga ställningstagande mot de mest fantasifulle (och farsansfulla) bortförklaringar av förekomsten av hedersrelaterat våld. Nu har de slagit sig samman och resultatet är en akademisk pamflett.

Genom en rik flora av fall, exempel och diskussion med samtida akademiker blir skriften ett brinnande försvar för individens rättigheter visavi kollektivet. Tonen är ofta hård och oförsonlig vilket ställer krav

på läsaren att vässa sina eventuella motargument. Kritiken är hård inte minst mot svensk aningslöshet, med SVT-programmet Halal-TV som ett exempel, ett program som näppeligen glädde någon förutom möjligen Jimmie Åkesson.

Försvaret av individens rättigheter löper som en grund och röd tråd genom boken, en grund på vilken även Amnesty står. Det är knappast en tillfällighet att i det grundhäfte om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som Amnesty gav ut för några år sedan, står skrivet följande om kulturella rättigheter: *Protecting the cultural rights of groups, communities and peoples must be balanced with the rights of the individual*. En självklarhet kan tyckas men en smärtsam verklighet för många individer, inte minst kvinnor, som får uppleva att deras individuella rättigheter offras på det kollektivs altare.

Fredrik Kron

CIA:s förlorade heder

»Fair Game«
Regi: Doug Liman
USA 2010

Naomi Watts och Sean Penn i *Fair Game*.

Doug Limans film *Fair Game* är den sanna historien om CIA-agenten Valerie Plame (Naomi Watts) och hennes man, den pensionerade diplomaten Joseph Wilson (Sean Penn). Det är en film som blir en skoningslös uppgörelse med Bushadministrationens lögn inför anfallet mot Irak. Med hjälp av denna film och Armando Iannuccis brittiska filmsatir *In the loop*, som kom 2009, kan en bred publik genom spelfilmen få en möjlighet att förstå hur Tony Blair och George W Bush under förspelet till Irakkriget förvanskade eller förfalskade verkligheten. Eftersom de var ledare för demokratier skulle kriget motiveras för hemmapinionen innan bombplanen lyfte och soldaterna fick marschorder. Däremot misslyckades USA och Storbritannien i sina försök att sälja in kriget i FN.

Det kan vara värt att notera att Internationella brottmålsdomstolen, ICC, vid sitt möte i Kampala i juni beslöt att brottet aggression kommer att införlivas i domstolens arbete 2017. Det anfallskrig som Tony Blair och George W Bush inledde i mars 2003 skulle med det synsättet ha kunnat leda till en plats i häktet i Haag för herrarna om Romstadgan hade gällt fullt ut när kriget mot Irak inleddes. Nu är Blair och Bush istället före detta statsmän som skriver sina memoarer och sitter i intervjuer och försöker bortförklara

sina »misstag«, inte minst när det gäller de famösa påståendena om Iraks innehav av massförstörelsevapen och den »befrielse« som blev en långvarig ockupation med minst 100 000 civila dödsoffer.

I USA, där hälften av befolkningen sägs ha trott att Saddam Hussein låg bakom attackerna den 11 september 2001, och medierna svek sin granskande uppgift hade Bush relativt lätt att sälja in behovet av att anfälla Irak.

Joseph Wilson upptäcker 2003 till sin förvåning att Vita huset bluffar om att Irak hade köpt uran från Niger för att framställa kärnvapen. Wilson hade själv på CIA:s uppdrag varit i Niger för att undersöka uppgifterna och konstaterat att de inte stämde. När han går ut i New York Times i juli 2003 och anklagar Vita huset för lögn kommer hämnden i form av att hustruns identitet som CIA-agent

läcks till pressen, efter att hon i 18 år lojalt har tjänat USA:s underrättelsetjänst.

Denna film är ingen kritisk granskning av till exempel CIA:s smutsigare sidor i kriget mot terrorismen. Den är istället ett försök att återupprätta hedern hos dem inom CIA som åtminstone ansåg att underrättelseuppgifter som kan starta krig ska vara korrekta.

Doug Liman har valt att avsluta filmen genom flammande appeller, med referenser till republikens grundare Benjamin Franklin, om att misstro makten och söka sanningen för att värna demokratin. Vid sidan av filmens liberala patriotism får vi en riktigt bra insyn i hur medvetna lögn kan användas för att motivera ett krig. Sean Penn och Naomi Watts gör dessutom övertygande rolltolkningar i Doug Limans bidrag till samtidshistorien.

Ulf B Andersson

Svart bok om Zimbabwe

»Ge mig kolera – Vägen till överlevnad i dagens Zimbabwe«
Kajsa Norman
Silc förlag

När Zimbabwe efter det kontroversiella valet 2008 till sist fick en samlingsregering fanns en förhoppning om att Robert Mugabe från ZANU-PF och Morgan Tsvangirai från MDC skulle hitta en utväg för att föra landet ur dess ekonomiska och politiska förfall. Tyvärr är det få förhoppningar som har infriats i det land som en gång i tiden var en afrikansk framgångssaga och Kajsa

Norman ger en mycket dystert bild i sin lysande reportagebok *Ge mig kolera*. Läsaren får följa med till Matabeleland där fruktan ännu råder efter massakrerna 1983, till pressklubben i Harare, fackförreningsmöten på 1 maj, homosexuella träffar och vi möter cyniska politiker, soldater, rika jordägare och fattiga lantarbetare.

Kajsa Norman ger en nyanserad bild av MDC, den opposition som det senaste årtiondet okritiskt har framställts som landets hopp och hon granskar även

NGO-världen inne i Zimbabwe som är beroende av ekonomiskt stöd från omvärlden.

»Problemet är bara att ingen berättar sanningen. Propaganda möts av motpropaganda. Båda sidor överdriver, förvränger eller rent av ljuger«, konstaterar hon till sist uppgivet.

Jag vet inte vilken bok Kajsa Norman hade tänkt skriva när hon reste till Zimbabwe men hennes ärliga redovisning av vad hon såg imponerar på mig.

Ulf B Andersson

Nu ännu mer kultur på webben: www.amnesty.se/ap

Massmedier har spelat en central roll i det senaste århundradets folkmord. Men bara ett fåtal personer har ställts till svars för sina handlingar.

Text: Carl-Magnus Höglund

Medierna och folkmord

»Vad väntar ni på? Gravarna är tomma. Ta era machetknivar och hacka era fiender i bitar!« Programledarna i radiokanalen RTML, eller Radio Machete som den kom att kallas, spelade en viktig roll i folkmordet i Rwanda som under 100 dagar 1994 beräknas ha krävt 800 000 människoliv.

Radiokanalen hade startats ett år tidigare i samband med att ett visst mått pressfrihet infördes och som landets första fria radiokanal blev den snabbt populär. I kontrast till regimens egen radiokanal spelade RTML popmusik och hade skämtglada programledare. Men radion spred också ett hatbudskap och när folkmordet bröt ut fungerade den som en kommandocentral.

– Programledarna pratade om att »gå till arbetet«. De pekade ut var tutser gömde sig och uppmanade alla hutuer att gå dit. Hutumiliserna lyssnade till radion vid vägspärrarna runt om i landet där många dödades och man lyssnade på radion på marknader, i barer och taxibilar. Den hade en enorm genomslagskraft, säger Niclas Sennerteg.

Ferdinand Nahimana, grundare av radiostationen RTLM och Hassan Ngeze, chefredaktör för tidningen Kangura, får sina domar i FN:s Rwandatribunal den 3 december 2003.

FOTO: SUKHDEV CHHATBAR/AP/SCANPIX

Niclas Sennerteg är journalist på Borås Tidning. Nu har han skrivit en bok om journalisters roll i folkmord.

Han är aktuell med boken *Ord som dödar*. Den handlar om rättegångar mot journalister och mediechefer i internationella domstolar.

– Vid alla folkmord har man haft hjälp av propaganda och medieverkstäder. Mediernas roll har dels varit att göra folkmorden politiskt accepterade, dels att förmå människor att ställa upp på folkmördarnas sida och gå till handling. Men bara i ytterst få fall har de här människorna fått stå till svars för sina handlingar, förklarar Niclas Sennerteg.

I Nürnberg-rättegången efter Nazitysklands nederlag i andra världskriget dömdes Julius Streicher, ansvarig utgivare för Der Stürmer, till döden för brott mot mänskligheten. Der Stürmer spred hatpropaganda mot judar redan i början av 1920-talet och hade som mest en upplaga på en miljon.

– Man ville från segrarmakternas sida ställa en representant för propagandan inför rätta. Man tog den person som varit den mest kända utåt, berättar Niclas Sennerteg.

Förutom Julius Streicher är det bara i FN:s Rwandatribunal i Arusha som journalister har ställts inför rätta. Mest betydelsefull är den så kallade medierättegången som pågick i tre år, från år 2000 till 2003. Två chefer för RTML, Ferdinand Nahimana och Jean-Bosco Barayagwiza, och en chefredaktör för tidningen Kangura, Hassan Ngeze, ställdes då till svars.

– Åklagaren visade i fallet med Julius Streicher att denne kände till utrotningen samtidigt som han i omskriv-

ningar uppmanade till mord på judar. Men åklagaren avstod från att koppla artiklarna till enskilda händelser. Det behöver inte finnas en konkret konsekvens av propagandan för att man ska dömas, påpekar Niclas Sennerteg.

I Rwanda agerade man tvärtom. Där kunde åklagaren genom en lång rad vittnen knyta radioinslag som uppmanade till folkmord med handlingar som utfördes direkt efter inslagen. Det fanns dock problem med att binda Ferdinand Nahimana och Jean-Bosco Barayagwiza till radion. De förnekade allt samröre och eftersom all dokumentation kring radiokanalen hade förstörts tog det lång tid att rekonstruera hur ledningen hade sett ut. Slutligen dömdes de till långa fängelsestraff.

Även Hassan Ngeze dömdes till ett långt fängelsestraff för sin medverkan i både Kangura och RTML. När domarna i medierättegången i Arusha avkunnades jublade omvärlden. Ändå har rättegången inte fått någon efterföljare. Vid FN:s tribunal för det forna Jugoslavien har till exempel ingen journalist eller mediechef ställts inför rätta. Diktaturer har istället dragit nytta av domen.

– Grundberättelsen i domen är att det startades fria medier som uppvigade till folkmordet. Därför har domen utnyttjats som argument för att stoppa pressfrihet. Men de här medierna var inte fria. De var finansierade och styrda av Rwandas ledning. Tyvärr har man inte tagit ställning till det i domarna, konstaterar Niclas Sennerteg. ■

Domaren som började skriva romaner

Människorättsaktivist. Domare i Botswanas högsta domstol. Nu är Unity Dow också på väg att bli känd som romanförfattare.

Text: Solveig Hauser Bild: Eva Wikdahl

Botswana är ett relativt välmående land i södra Afrika, tack vare sina rika diamantfyndigheter. Kanske har många fått upp ögonen för landet efter att ha läst Alexander McCall Smiths böcker om Damernas detektivbyrå, vilka utspelar sig i Botswana. Nu finns en ny spännande författare därifrån: Unity Dow, Hon har ännu inte översatts till svenska, men vi kommer att höra mer om henne. Unity Dow är också människorättsaktivist, landets första kvinnliga domare i högsta domstolen och sedan i februari ledamot i en kenyansk interimdomstol som ska implementera Kenyas nya konstitution.

Det första man frågar en kvinna i Botswana är om hon har barn, fick jag lära av författaren Unity Dow vid bokmässan i Göteborg. Hon var där för att berätta om sina romaner, vilka bygger på hennes erfarenheter som ideellt arbetande barfotajurist och de drygt elva åren som domare i landets högsta domstol.

Unity Dow har gått en lång väg sedan uppväxten på den karga landsbygden i Botswana. Hennes föräldrar kunde bara läsa och skriva på lokalspråket setswana och Unity Dow lärde sig engelska genom att lyssna på BBCs radiosändningar. Hennes far tjuvade på henne varje kväll att hon måste studera. Hon följde hans råd och det resulterade i en juristexamen från universitetet i skotska Edinburgh.

Efter utnämningen till domare i

Unity Dow har skrivit fem romaner.

högsta domstolen blev livet tråkigt, ingen ville prata med henne och skvallra på det vardagliga sätt hon var van vid och det var svårt att vara annat än neutral i språket i arbetet i högsta domstolen. Hon började skriva romaner.

– Jag ville återta en röst jag förlorat när jag blev domare, berättar hon.

»Flickorna utnyttjas och de är väldigt utsatta.«

Den mest uppmärksammade boken handlar om ritualmord på unga flickor; *The screaming of the innocent* som kom 2002.

Unity Dows förläggare i Australien, som var gravid när hon läste manuset, sade att det var det mest fruktansvärda hon hade läst och hon fick ta en paus i arbetet tills efter förlossningen. Romanen beskriver mycket detaljerat själva styckandet av en tolvårig flicka och blottlägger ett starkt patriarkalt samhälle som håller de högt uppsatta mördarna bakom ryggen.

– Jag grät själv när jag skrev boken och när jag senare läst den kan jag inte förstå att jag faktiskt skrivit det här, säger Unity Dow. I Botswana tror många fortfarande på häxeri, det är bakgrunden till det hela. I Östafrika dödas människor som är albiner och man tror att deras kroppsdelar ska ge styrka. Den gamla kulturen krockar med den nya.

Den senaste boken, *Saturday is for funerals*, kom ut i våras och handlar om aids och hur det framförallt drab-

bar kvinnor i Botswana, där 23 procent av befolkningen beräknas vara hivsmittade. Äldre män väljer att ha sex med unga flickor för att minska risken att smittas. När tonåringar har sex utan att skydda sig är det större risk rent fysiskt för flickor att smittas än för pojkar.

– Flickorna utnyttjas och de är väldigt utsatta, säger Unity Dow. Samhället sänder dubbla budskap till flickor. Samtidigt som avhållsamhet predikas värderas moderskapet högt inom kulturen och det sätter en psykologisk press på kvinnorna.

– Jag har vänner som inte fått barn och de känner oerhörda krav. Man kan höra kvinnor som säger att de måste skaffa barn för att deras föräldrar ska få barnbarn. Att bekämpa hiv och aids är därför mycket mer än bara ett medicinskt problem, påpekar hon.

Unity Dow har arbetat för reformer inom exempelvis familjerätten och mest stolt är hon över lagen som ger både kvinnan och mannen försörjningsansvar för barnen, vilket är viktigt i ett land med många ensamstående mödrar.

Jag frågar vad som är den mest brännande jämställdhetsfrågan i Botswana idag.

– Kvinnor måste älska sig själva mer än äktenskapet, svarar hon. Bara då kan de sätta gränser och säga ifrån när de skadas. Fortfarande är familjen viktigare än individen. ■

Raljant och fördomsfullt

I senaste numret av Amnesty Press läser jag med intresse Martin Schibbys artikel »Lugnet före dammen«. Men hoppar till, när skribenten berättar om några kristna nunnor, vars kyrka kommer att hamna under vatten om dammprojektet i norra Burma genomförs. De ber till »Gud Fader« att dammbygget ska stoppas, står det, och så får de oväntat »bönesvar« när några sprängladdningar detonerar i närheten.

Det är möjligt att nunnorna bad till Gud i Faderns gestalt – men det är mer troligt att de bad till Gud Sonen, det vill säga att deras bön riktas till Jesus. Det är det vanligaste i kristen tradition. Det är eventuellt tänkbart att nunnorna uppfattar sprängningarna som »bönesvar« – men att våldshandlingar skulle vara svar på böner till Gud är helt främmande för de flesta kristna.

Det kan tänkas att artikelförfattaren hade särskild information och att det verkligen förhöll sig som det står. Men jag anar att det inte var så. Istället andas sättet att skriva en okunnig och rent av nedlåtande syn på nunnorna och deras kristna övertygelse, när författaren försöker göra sig lustig över deras situation.

Det är inte ovanligt att kristna och kristendomen behandlas raljant och fördomsfullt i olika sammanhang. Men en av Amnestys uppgifter är att motarbeta just sådant. Då bör det inte förekomma ens antydningssvis i organisationens egen tidning.

Markus Holmberg,

Domkyrkokomminister, Uppsala domkyrkoförsamling

Svar: Det jag menade med oväntat bönesvar var att det inte var något de bett om, det vill säga sprängningar. De var »oväntade«. Det ska inte läsas bokstavligt. Tyckte det var en smidig övergång till att berätta om de politiska konflikterna i regionen. Det är självklart så att de inte bad om våld. De bad om att dammen skulle stoppas. De jag prövade texten på har också läst det så och inte tolkat det bokstavligt som att de bad om våld.

Jag är ledsen om någon läsare ser det som nedlåtande. Jag tycker tvärtom att nunnorna är oerhört modiga som tagit strid för sin kyrka. De bedriver också ett imponerande socialt arbete i regionen. Om jag i mitt språk verkat nedlåtande är jag djupt ångerfull. Har det missuppfattats och tolkats så som Markus Holmberg gjort så hade jag velat formulera mig annorlunda.

Hälsningar från Kambodja, Martin Schibbye

ÅRSMÖTE I STOCKHOLMSDISTRIKTET

Välkommen till Amnesty Stockholmsdistriktets Årsmöte 2011. Vi håller till på Sekretariatet (Alsnögatan 11) den **27 februari 2011 klockan 11-16**. Vi hoppas att det kommer bli ett givande möte med både återblickar, framåtanda och givande diskussioner!

Mötesprogram samt årsmötesdokument kommer att skickas ut senast 16 januari respektive 13 februari.

Motioner ska skickas till styrelsen på adressen **stockholm.distrikt@mail.amnesty.se** senast 30 januari. Anmälan för att delta på mötet ska till samma adress senast 11 februari. Årsmöteshandlingar kommer under jan/feb att läggas ut på distriktets hemsida **www.amnesty.se/stockholm**. Väl mött!

ÅRSMÖTET 2011

Skriv in 6-8 maj i kalendern redan nu. Vi ses i Göteborg!

Årsmötet 2011 äger rum på Handelshögskolan i Göteborg 6-8 maj. Kom och diskutera motioner och förslag. Dessutom firar vi att Amnesty fyller 50 år med en stor fest.

Sista dagen för att skicka in motionerna är 25 februari 2011. Motioner skickas till **styrelsesekreteraren@amnesty.se** eller med post till **Amnesty International, Styrelsesekreteraren, Box 4719, 116 92 Stockholm**.

HJÄLP TILL ATT VISA ATT VI ÄR SVERIGES MEST KREATIVA MR-RÖRELSE!

Det kommer finnas en utställning över aktivism från svenska Amnesty på årsmötet och vi vill att just du och din grupp bidrar med foton, affischer och annat aktionsmaterial ni är stolta över. Det enda vi tackar nej till är bilder och material med den gamla loggan, gult ska det vara! Bli inspirerad och var själv med och inspirera andra! Skicka era bidrag till **arsmotesgruppen@mail.amnesty.se** eller med post till **Amnesty International, Chalmers Tvärgata 8, 412 58 Göteborg**.

Vill du nominera någon till styrelsen eller någon annan förtroendepost kontakta valberedningen på **valberedningen@amnesty.se**.

Håll utkik efter kallelsen till årsmötet som kommer i början av 2011. Där finns all praktisk information om hur man anmäler sig.

Vi ses! /Styrelsen och distrikt Göteborg

JOBBA PÅ AMNESTY!

Just nu har vi lediga jobb inom:

- Opinion och påverkan
- Kommunikation och fundraising

Läs arbetsbeskrivningar och gör din ansökan på **www.amnesty.se/jobb**

Välkommen med din ansökan!

SAMARBETEN STÄRKER DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

I förra Styrelsens hörna berättade Anton Lidström om vårt globala arbete för att bli en organisation som arbetar mer gemensamt och mindre splittrat, vår strävan att bli *Ett Amnesty*. I arbetet för *Ett Amnesty* ingår också att vi ska växa i de delar av världen där vi idag har svag närvaro, vilket bland annat gäller det globala Syd och Öst.

Sedan ett par år tillbaka driver vi internationellt några pilotprojekt där vi samarbetar med lokala människorättsorganisationer. Grundtanken är att genom lokalt samarbete kunna stötta och stärka verksamhet på områden där vi och samarbetsorganisationerna delar mål. Istället för att försöka bygga upp traditionella Amnestysektioner i alla delar av världen, kan det i många fall vara mer effektivt för arbetet för mänskliga rättigheter att dela arbetsbördan med organisationer som verkar för samma frågor som vi.

I våras fick jag tillfälle att besöka en av våra samarbetspartners, den lettiska organisationen Mozaika, som verkar för HBT-personers (homosexuella, bisexuella och transpersoner) rättigheter. När den första Pride-paraden hölls i Riga 2005 attackerades demonstranterna både fysiskt och verbalt av en stor grupp motdemonstranter. Historien har upprepats sedan dess och vi har återkommande kunnat läsa om de problem som HBT-rörelsen i Lettland möter i kampen för sina mänskliga rättigheter (bl.a annat vid flera tillfällen här i AP, se ex.vis nr 3/2006). Trots motståndet kämpar Mozaika, Lettlands enda HBT-organisation, oförtrutet vidare.

Sedan Amnesty och Mozaika inledde ett mer formellt samarbete 2008 har både den svenska och danska sektionen bidragit med sin kompetens. I samarbetet

ingick bland annat att starta en ungdomsgrupp med aktivister för HBT-personers rättigheter, med metoder och arbetssätt hämtade från ungdomsgrupper inom Amnesty. Genom att först lära sig om mänskliga rättigheter och diskriminering i allmänhet, har ungdomarna kommit till insikt om hur diskriminering av HBT-personer hänger ihop med andra diskrimineringsformer och att mänskliga rättigheter är universella. De flesta i gruppen har inte tidigare varit aktiva i någon organisation, och har ingen erfarenhet av gå i demonstrationståg eller göra aktioner på gator och torg. När jag träffade dem i våras bubblade de av entusiasm för att delta i Baltic Pride i Litauen i maj, något som hade varit otänkbart för de flesta av dem för bara något år sedan.

Mozaikasamarbetet är ett bra exempel på hur vi kan bidra med våra styrkor för att stärka människorättsarbetet på olika håll i världen. Mozaika har storkunskap om HBT-personers situation i Lettland. Vi har stor kunskap om hur man praktiskt mobiliserar ungdomar för att aktivera sig för mänskliga rättigheter. Tillsammans blir vi starkare och kan nå ut till nya grupper av aktivister.

Inför nästa internationella rådsmöte kommer de här olika pilotprojekten, som även pågått i bland annat Liberia och Indonesien, att utvärderas. I Liberia har vi samarbetat med WIPNET, i ett projekt mot straffrihet för genusbaserat våld och i Indonesien med KontraS, som bland annat arbetar mot polisövergrepp. Det ska bli spännande att se vilka erfarenheter vi tar med oss och hur vi kan utveckla det här arbetet. Vi behöver bli fler som engagerar oss för mänskliga rättigheter. Oavsett om vi kallar oss Mozaika, WIPNET eller Amnesty International.

SOFIA HALTH
SEKTIONSSTYRELSEN

ÅRSMÖTET 2011, VI SES I GÖTEBORG!

Skriv in 6-8 maj i 2011 års kalender redan nu. Håll utkik efter kallelsen till årsmötet som kommer i början av 2011. Där finns all praktisk information om hur man anmäler sig. Fundera redan nu om du vill skriva en motion till årsmötet. Sista dagen för att skicka in motionerna är 25 februari 2011.

AMNESTY VT AKADEMIN 11

DISKRIMINERING FOKUS I NY KURS

Enligt en undersökning som gjordes 2009 (Eurobarometer on Discrimination) har 61 % av EUs invånare erfarit eller bevittnat diskriminering på grund av etnicitet. I vår nya kurs **Vaddå diskriminering? Så funkar det!** frågar vi oss varför och undersöker hur samhälleliga normer hänger ihop med olika sorters diskriminering, samt vad mänskliga rättigheter har att göra med detta.

Kursen ger en kort introduktion till europeisk lagstiftning och den svenska antidiskrimineringslagen. Med hjälp av konkreta exempel försöker vi få grepp om diskrimineringens många ansikten. Kursen introducerar ett normgranskande förhållningssätt, och analyserar sambandet mellan normer, ojämlika maktrelationer och diskriminering.

Handwritten signature

sensus

AMNESTY
INTERNATIONAL

Demonstration för romers rättigheter i Moldavien 2008. Lär dig mer om diskriminering av romer i kursen **Vaddå diskriminering? Så funkar det!**

FÖR MER INFO OCH
ANMÄLAN, RING
08-729 02 00

ELLER BESÖK
[amnesty.se/
amnestyakademin](http://amnesty.se/amnestyakademin)

ALLMÄNNA KURSER

- Introduktion till Amnesty och mänskliga rättigheter – A som i Amnesty
- Utvisning? Avvisning! – Asylrättens ABC
- En toalett räddar liv i Zimbabwe – Fattigdom och mänskliga rättigheter
- Sweatshop eller workshop? – Globalisering, företag och mänskliga rättigheter
- Man föds inte till ledare. Ledare är något man blir – Praktiskt ledarskap
- Tänk om alla hem hade glasväggar – Kvinnors rättigheter
- Diskad! – Vaddå diskriminering? Så funkar det!

KURSER FÖR PEDAGOGER

- Den NORMala skolan – Normkritik och mänskliga rättigheter, grund- och fortsättningskurs

Kirgizistan: Samvetsfånge riskerar att dö

Den 12 november fördes den livstidsdömde samvetsfånge Azimzhan Askarov till ett fängelsesjukhus utanför Kirgizistans huvudstad Bishkek. Azimzhan Askarov är allvarligt sjuk och hans familj och kollegor fruktar att han kan dö om han inte får den vård han behöver. Enligt myndigheterna har dock läkare försäkrat att hans hälsotillstånd inte är så allvarligt.

Azimzhan Askarov dömdes den 15 september till livstids fängelse för att ha deltagit i »massvåld och mord«. Han överklagade domen men den fastställdes i högre instans den 10 november.

Amnesty anser att Azimzhan Askarov har dömts för sin legitima verksamhet som chef för människorättsorganisationen Vozdukh (Luft). Han har under årtal dokumenterat polisens övergrepp i Jalal-Abad i södra Kirgizistan. Under de våldsamer som utbröt i juni filmade han mord och mordbränder som riktades mot mordets uzbekiska hem i Bazar Korgan. Han greps i samband med att en polis dödades och anklagades för att ha lagrat ammunition, deltagande i upplopp och delaktighet i mord på en polis. I samband med rättegångarna mot Azimzhan Askarov och sju medtälade hotades de åtalade och deras familjer och advokater av anhöriga till den dödade polisen. Ögonvittnen har också berättat om hur åtalade har misshandlats i samband med rättegångar efter oroligheter.

Skriv till
Minister of Justice
Salyanova Aida Zhenishbekovna
32 M.Gandhi street,
Bishkek, 720010
Kirgizistan
Fax: + 312 656592

Dear Minister,

According to my information, prisoner of conscience Azimzhan Askarov is critically ill and was transferred to a prison hospital just outside Bishkek on 12 November. His family and colleagues are concerned that he may die without proper medical treatment, and as there is a danger that he will not be able to receive the necessary treatment in a prison hospital, I share this fear.

Therefore, I urge you to ensure that Azimzhan Askarov receives appropriate and necessary emergency care immediately.

Lastly, I wish to point out that Amnesty International believes that Azimzhan Askarov has been targeted for his legitimate activities as a human rights defender and is in

fact a prisoner of conscience, and as such he should not be in detention but released immediately.

Yours respectfully,

Datum: Kontakta Amnesty Press om du tänker skriva efter 27 december.

Saudiarabien: 500 piskrapp för homosexuell

En 27-årig saudiarabisk man uppges ha dömts till fem års fängelse och 500 piskrapp av en domstol i Jeddah. Mannen, vars namn inte har avslöjats, anklagades bland annat för homosexualitet, för att ha imiterat kvinnor och för innehav av pornografiska videofilmer. Han avtjänar redan ett fängelsestraff på ett år och det uppges att han ska ha lyckats spela in en video i Briman-fängelset där han ska ha varit klädd som en kvinna och ha talat om sex. Det uppges också att han tidigare ska ha åtalats för homosexualitet och då ha dömts till rådgivning och att memorera ett kapitel av Koranen.

I Saudiarabien har ett antal personer dömts för att ha haft sex med någon av samma kön och sodomi (analsex mellan män) vilket kan straffas med döden. Alla sexuella handlingar utanför äktenskapet är straffbara enligt landets tolkning av Sharialagarna. Amnesty anser att bestraffandet av frivilliga samkönade sexuella relationer är en grov kränkning av personernas mänskliga rättigheter, däribland rätten till privatliv. Amnesty motsätter sig straff utanför alla omständigheter och anser att det strider mot det absoluta tortyrbudet. Det högsta antalet piskrapp Amnesty känner till i Saudiarabien var ett fall 2009 då en mordåtalad dömdes till 40 000 piskrapp.

Skriv till
His Majesty King 'Abdullah Bin 'Abdul
'Aziz Al-Saud
The Custodian of the two Holy Mosques
Office of His Majesty the King
Royal Court, Riyadh
Saudiarabien

Your Majesty,

To my great dismay, I have learned that a 27-year-old Saudi Arabian man, whose name is unknown, reportedly has been sentenced to 500 lashes and five years' imprisonment by a court in Jeddah for the criminal offence of homosexuality, among other charges.

I urge Your Majesty to ensure that the charges against the unnamed man, based on or related to sexual orientation, are dropped as they violate his rights to privacy, freedom of expression and freedom from discrimination, among other rights.

I also call on Your Majesty not to let the unnamed man be flogged, and I would here point out that flogging him would violate Saudi Arabia's obligations under the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, to which Saudi Arabia is a state party.

If this man is imprisoned solely on charges relating to his alleged sexual orientation, Amnesty International considers him to be a prisoner of conscience and calls for his immediate and unconditional release.

Yours respectfully,

Datum: Kontakta Amnesty Press om du tänker skriva efter 27 december.

Syrien: Kurdiska aktivister fängslade

Hassan Saleh, Ma'rouf Mulla Ahmed och Muhammad Ahmed Mustafa greps den 26 december 2009. De har hållits isolerade från omvärlden sedan dess och anklagas vid SSSC, den högsta statliga säkerhetsdomstolen, för bland annat separatism. De tre männen är ledande i det kurdiska Yekiti-partiet, som inte erkänns av de syriska myndigheterna. Amnesty anser att de tre männen är samvetsfångar och befärs att de riskerar att utsättas för tortyr eller misshandel.

Skriv till
President Bashar al-Assad
Presidential Palace
al-Rashid Street
Damascus, Syrien
Fax: +963 11 332 3410

Your Excellency,

Allow me to express my concerns regarding Hassan Saleh, Ma'rouf Mulla Ahmed and Muhammad Ahmed Mustafa. These three Kurdish political activists, all senior members of the Kurdish Yekiti Party, failed to appear in court for the third session of their trial on 19 October. As no explanation for their absence was given by the court, I am deeply concerned for their safety and fear that they are at risk of torture and other ill-treatment.

Consequently, I urge you to ensure that the three men are protected from torture or other ill-treatment, allowed visits from their families and given access to lawyers of their choice and any medical attention they may require.

Respectfully yours,

Datum: Kontakta Amnesty Press om du tänker skriva efter 27 december.

GE BORT EN JULKLAPP MED DUBBELT VÄRDE!

Köp ett julklappskort och ge samtidigt en gåva till Amnesty. Julklappskorten finns i tre valörer; 100 kr, 250 kr och 500 kr och levereras med ett vitt kuvert.

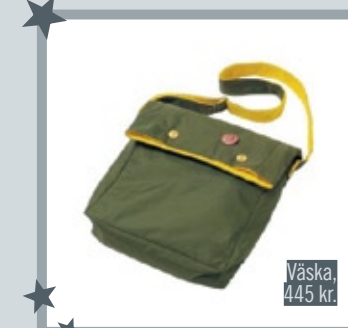
Välkommen med din beställning!

Gör din beställning på:
www.amnesty.se/julklappskort

GOD JUL

JULEN NÄRMAR SIG

DU VET VÄL ATT DU KAN STÖDJA AMNESTYS ARBETE GENOM ATT KÖPA DINA JULKORT OCH JULKLAPPAR I AMNESTYBUTIKEN? GÅ IN PÅ AMNESTYBUTIKEN.SE – DÄR FINNS MASSOR AV OLIKA PRODUKTER ATT VÄLJA MELLAN. VÄLKOMMEN!

WWW.AMNESTYBUTIKEN.SE

AMNESTY
INTERNATIONAL

BESTÄLLNINGSKUPONG

JA, JAG BESTÄLLER AMNESTYS ÅRSRAPPORT 2010!
Rapporten kostar 200 kronor. Kostnad för porto tillkommer.

JA, JAG BESTÄLLER SVENSKA SEKTIONENS ÅRSREDOVISNING 2009
Vi skickar den mot portokostnad!

JA, JAG VILL PRENUMERERA PÅ AMNESTY PRESS!
5 nr per år kostar 160 kr. Skicka mig ett inbetalningskort. Som medlem får Amnesty Press automatiskt.

JA, JAG VILL BLI MEDLEM I AMNESTY!
Skicka mig en informationbroschyr!

FÖR- OCH EFTERNAMN:

ADRESS:

POSTNUMMER OCH ORT:

TELEFONNUMMER:

Beställ via e-post: distributionen@amnesty.se eller skicka in kupongen i ett kuvert till Amnesty International, Box 4719, 116 92 Stockholm

Från Västbanken intet nytt

»Jag vill ju bara be. Kan du inte hjälpa mig?» Den unga kvinnan tittade vädjande på mig. Jag stod vid Checkpoint 300 i Betlehem, en av de större kontrollstationerna i muren som israeliska myndigheter började bygga år 2002 för att förhindra attacker och självmordsbombningar i Israel. Det var en het fredag i augusti. Ramadan hade inletts och kvinnan var en av de närmare 20 000 personer som ville ta sig till al-Aqsamoskén i Jerusalem. Kvinnan bor i Betlehem och det skulle kunna vara enkelt för henne att ta sig till Jerusalem eftersom det bara är cirka 10 kilometer dit. Men muren och kontrollstationen spärrar effektivt vägen. Jag bad henne vänta och gick för att fråga en av de beväpnade soldaterna som stod vid kontrollen varför kvinnan inte fick komma igenom. Det visade sig att hon inte hade bönetillstånd. Utöver de andra tillstånd som alla palestinier måste ha för att ta sig till östra Jerusalem och Israel införde de israeliska myndigheterna inför Ramadan restriktioner för vilka som fick komma till fredagsbönen. Män över 50 år och kvinnor över 45 år samt pojkar under tolv år och flickor under 16 år ansågs tydligen ofarliga för de behövde inget särskilt tillstånd. Gifta män mellan 45 och 50 år och gifta kvinnor mellan 30 och 45 år fick ansöka om tillstånd medan övriga inte var välkomna. Den sorgsna blick hon gav mig när jag meddelade att jag tyvärr inte kunde hjälpa henne satt kvar länge på näthinnan.

Samar är 13 år gammal och bor i byn An Nu'man som ligger uppe på en höjd mellan Jerusalem och Betlehem. Byn har 230 invånare och består av en gata och omkring 25 hus. Det finns ingen skola i An Nu'man utan barnen får gå cirka två kilometer till byn intill. På vägen till och från skolan måste de passera en särskild kontrollstation. Samar har vid flera tillfällen hotats med vapen och trakasserats av soldaterna som bevakar denna. Så sent som i september tvingades hon och en skolkamrat stå två timmar ute i solen för att de inte hade några id-handlingar med sig, vilket barn i den åldern inte ska behöva ha enligt de israeliska

Västbanken 2010.

FOTO: ANDREA BODEKULL

reglerna. Även andra barn i byn har utsatts för kränkande och förnedrande behandling.

Kvinnan vid Checkpoint 300 och Samar är bara två av alla de människor jag träffade under mina tre månader som följeslagare på Västbanken. Att på plats se och uppleva vad ockupationen innebär och hur den påverkar människor som inget hellre vill än att leva ett lugnt och fredligt liv var en omskakande upplevelse. Inga bilder kan någonsin förmedla känslan då jag stod i skuggan av den på sina ställen åtta meter höga muren som effektivt hindrar miljoner palestinier från att röra sig fritt. Ingen rapport kan beskriva den vanmakt jag kände inför att se människor dagligen tvingas köa i timmar under förnedrande omständigheter för att komma till sina arbeten. Nu vet jag hur det känns att fly från tårgasbomber och ljudgranater som oprovocerat kastas mot fredliga demonstranter när de protesterar mot den fortsatta byggnationen av muren och den ockupation som har pågått sedan 1967.

Det jag har sett och upplevt skapar sällan stora tidningsrubriker trots att det borde göra det. Den israeliska regeringen ställer sig över folkrätten och världssamfundets gemensamt överenskomna bestämmelser. Inledningen till FN:s allmänna förklaring talar om det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och att deras lika och oförutrerliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen. Hur kan omvärlden, år 2010, med erfarenhet av andra murar låta det ske utan att högljutt protestera? Varför ställer vi oss inte upp och säger: Stopp – vi låter inte detta ske längre! ■

Andrea Bodekull

Andrea Bodekull är anställd på Amnestys sekretariat. Under perioden juli-oktober 2010 var hon tjänstledig och var då följeslagare på Västbanken inom ramen för SEAPPI – Ekumeniska följeslagarprogrammet i Palestina och Israel: www.skr.se/seappi

